

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

Využití projektu výtvarné výchovy

pro volnočasové zařízení

Usage of an art project in education facilities

oriented to leisure time

Bakalářská práce

MARKÉTA PÍCHOVÁ

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Pedagogika – Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

Prezenční studium

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

PRAHA 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením
PaeDr. Zdeňky Hankové. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne _____

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji především vedoucí práce PaedDr. Zdeňce Hankové za odborné připomínky, rady a podporu během přípravy i realizace projektu a zpracování celé práce.

Děkuji Domu dětí a mládeže Praha 8 v čele s ředitelkou Mgr. Janou Vargovou, který mi poskytl možnost projekt ověřit v praxi. Děkuji celému týmu příměstského tábora – Mgr. Haně Králové, Lence Kosinové a Barboře Hankové. Děkuji všem dětem, které se tábora zúčastnily.

Děkuji pedagogům katedry Pedagogiky Pedagogické fakulty UK. Za všechny chci vyzdvihnout zejména PhDr. Jarmilu Mojžíšovou Ph.D., Mgr. Romana Musila, PhDr. Marii Linkovou Ph.D. a Ing. Karolínu Duschinskou Ph.D., jejichž smysluplné a podnětné přednášky a cvičení měly pro můj projekt zásadní význam.

Anotace v českém jazyce

Bakalářská práce popisuje projekt výtvarné výchovy, který byl inspirován dílem významného českého umělce žijícího ve Francii Františka Kupky. Ověřuje možnost použít takový projekt jako ucelený program příměstského tábora ve volnočasovém zařízení v Praze. Po realizaci a zhodnocení projektu nabízí další možnosti, jak projekt rozvinout.

Klíčová slova v českém jazyce

pedagogika volného času, vzdělávací projekty, projektové vyučování, zážitková pedagogika, artefietika, estetická výchova

Anotace v anglickém jazyce

Bachelor thesis describes the project of Art Education inspired by the work of František Kupka, significant Czech painter living in France. It verifies the possibility of use such a project as a comprehensive program of suburban camp within leisure time institution in Prague. Apart from the realization and evaluation of the project, this thesis offers the other options how project could be developed further.

Klíčová slova v anglickém jazyce

education in leisure time, educational projects, project education, experiential education, artefietics (aesthetic experience), aesthetic education

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Obsah

1	ÚVOD	7
2	TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1	VYMEZENÍ PEDAGOGICKÝCH POJMŮ	9
2.2	VOLNOČASOVÁ ZAŘÍZENÍ.....	12
2.3	PŘÍMĚSTSKÉ TÁBORY.....	14
2.4	VYBRANÉ METODY A TECHNIKY	15
2.5	CHARAKTERISTIKY VĚKOVÝCH ZVLÁŠTNOSTÍ.....	20
3	ODBORNÁ VÝCHODISKA – DÍLO FRANTIŠKA KUPKY	23
4	PRAKTICKÁ ČÁST	28
4.1	CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI	28
4.2	PODMÍNKY PROJEKTU.....	28
4.3	METODY PEDAGOGICKÉHO REFLEKTIVNÍHO ŠETŘENÍ	29
4.4	ZPRACOVÁNÍ PROJEKTU	29
4.4.1	<i>První školní rok projektu</i>	<i>29</i>
4.4.2	<i>Příměstský tábor „Barevný týden“</i>	<i>31</i>
4.4.2.1	ČÁST 1 – Vstupní, evokační část – Čechy koncem 19. století.....	32
4.4.2.2	ČÁST 2 – Vídeňská akademická škola	34
4.4.2.3	ČÁST 3 – Okna katedrály	36
4.4.2.4	ČÁST 4 – Inspirace hudbou, rozkladem světla	37
4.4.2.5	ČÁST 5 – Pohyb a jeho fáze	38
4.4.2.6	ČÁST 6 – Umění (v) pohybu – návštěva NG	39
4.4.2.7	ČÁST 7 – Čtyři příběhy černé a bílé	40
4.4.2.8	ČÁST 8 – Stvořené motivy	42
4.4.2.9	ČÁST 9 – Jazz hot a mašinismus.....	43
4.4.2.10	ČÁST 10 – Reflexe celého týdne - výstava	44
4.4.3	<i>Druhý školní rok projektu.....</i>	<i>45</i>
4.5	REALIZACE PŘÍMĚSTSKÉHO TÁBORA.....	47
4.5.1	<i>Složení účastníků tábora a jejich motivy k přihlášení.</i>	<i>47</i>
4.5.2	<i>Reflexe realizovaného programu po částech</i>	<i>48</i>
4.5.2.1	ČÁST 1 – Vstupní, evokační část – Čechy koncem 19. století (4.4.2.1)	48
4.5.2.2	ČÁST 2 – Vídeňská akademická škola (4.4.2.2)	49
4.5.2.3	ČÁST 3 – Okna katedrály (4.4.2.3).....	50
4.5.2.4	ČÁST 4 – Inspirace hudbou, rozkladem světla(4.4.2.4).....	50
4.5.2.5	ČÁST 5 – Pohyb a jeho fáze (4.4.2.5).....	52
4.5.2.6	ČÁST 6 – Umění (v) pohybu – návštěva NG (4.4.2.6).....	52
4.5.2.7	ČÁST 7 – Čtyři příběhy černé a bílé (4.4.2.7).....	53
4.5.2.8	ČÁST 8 – Stvořené motivy (4.4.2.8).....	54

4.5.2.9	ČÁST 9 – Jazz hot a mašinismus (4.4.2.9)	54
4.5.2.10	ČÁST 10 – Reflexe celého týdne – výstava (4.4.2.10)	55
4.6	SEBEREFLEXE	56
4.6.1	<i>Teoretická příprava</i>	56
4.6.2	<i>Empirická příprava</i>	57
4.6.3	<i>Technická příprava</i>	58
4.7	DOPORUČENÍ PRO PŘÍŠTÍ REALIZACI	58
5	ZÁVĚR	60
	SEZNAM LITERATURY	62

1 Úvod

Stejně jako v přírodě jsou nejzajímavější a nejbohatší místa, na kterých se stýkají dva ekosystémy – břeh rybníka, kraj lesa, mořské pobřeží nebo travnatá mez, jeví se mi i při studiu na Pedagogické fakultě nejinspirativnějšími oblastmi, kde se stýkají různé studijní obory. Velice jsem proto přivítala možnost pracovat v rámci své bakalářské práce na projektu, který se velice úzce dotýká obou oborů, který studuji – pedagogiky a výtvarné výchovy. Protože již několik let spolupracuji s Domem dětí a mládeže v Praze 8 – Spirála (dále DDM), vybrala jsem si pro realizaci projektu právě toto volnočasové zařízení.

Za cíl své práce jsem si stanovila vytvoření, realizaci a zhodnocení projektu výtvarné výchovy pro volnočasové zařízení.

Rozhodla jsem se vytvořit dlouhodobý projekt pro výtvarný kroužek DDM, ve kterém by spojovacím můstkem dvou ročních bloků byl příměstský tábor. Ověření celého projektu by přesahovalo moje možnosti v kombinaci se studiem a vymykalo se rozsahu bakalářské práce, proto jsem se po konzultacích na katedře Pedagogiky rozhodla v praxi ověřit a zhodnotit pouze tento spojovací prvek. Domnívala jsem se, že je možné využít příhodnou časovou dotaci a prostředí hlavního města s jeho kulturními památkami i jeho přírodním prostředím k vytvoření přínosného programu. Doufala jsem, že děti, které projdou projektem, budou motivovány k další práci ve volnočasovém zařízení, získají kladný vztah k abstraktnímu umění a k umění vůbec. Chtěla jsem se sledovat, zda se účastníci zlepší ve své vzájemné komunikaci a budou stále lépe spolupracovat.

Důvodem zvolení formy příměstského tábora byly především moje předchozí zkušenosti s jeho vedením v uplynulých letech a také situace ve volnočasových zařízeních. Zájem o tuto prázdninovou aktivitu každým rokem stoupá, stále více neziskových i komerčních organizací příměstské tábory pořádá. Domnívám se, že v odborné literatuře není tomuto fenoménu věnována odpovídající pozornost a není ani dostatečně využívána možnost osobnostního rozvoje dětí mládeže na tomto typu akcí. Po ověření a úpravách projektu bych proto byla ráda, kdyby byl podnětným pro další pedagogy volného času a s úpravami použitelným i v jiných volnočasových zařízeních.

Spojovacím tématem celého tábora bude doba, život a dílo mého oblíbeného českého malíře žijícího ve Francii Františka Kupky. Také on je v odborné literatuře často opomíjen - například Golding se ve své knize *Cesty k abstraktnímu umění* o Kupkovi vůbec nezmiňuje.¹

¹ Golding, 2003

Rozhodla jsem se tedy prostudovat dostupnou literaturu, katalogy z výstav, pročíst teoretickou studii, kterou Kupka sepsal ² a na základě těchto informací sestavit program, který dětem pomůže pochopit přínos tohoto malíře pro vývoj výtvarného umění a zrození abstrakce na počátku 20. století.

Původním záměrem bylo pracovat s dětmi od 10 do 15 let. V tomto věku totiž často nastává krize výtvarného projevu – děti ztrácejí svou bezprostřednost a jistotu a často prohlašují, že „neumí kreslit“. Domnívám se, že právě abstrakce může být dobrou cestou, jak toto náročné období překonat a pomocí výtvarných aktivit nacházet cestu nejen sám k sobě, ale i k ostatním lidem.

Při zpracovávání, realizaci i hodnocení projektu chci v neposlední řadě získat další zkušenosti, které budou prospěšné v mé práci volnočasového pedagoga a při další spolupráci s DDM.

² Kupka, 1923

2 Teoretická část

„Prvořadým pedagogickým úkolem dnešní doby není technika zapojení elektrických médií do vyučování, ale problém uvádění dětí do světa duchovních hodnot prostřednictvím už existujících antropologických hodnot dětství a lidství všemi přiměřenými prostředky současnosti.“³

V teoretické části práce nejprve vymezím pedagogické pojmy, které budou pro mou práci klíčové. Po té se budu zabývat volnočasovými zařízeními jako subjekty napomáhajícími ke smysluplnému prožívání volného času dětí i dospělých. Ve třetí kapitole se zaměřím na příměstské tábory, pokusím se zjistit, co je důvodem jejich vzrůstající oblíbenosti. Dále stanovím vhodné metody pro praktickou část práce. V poslední kapitole krátce pojednám o věkových zvláštnostech dětí, se kterými budu pracovat a také o zvláštnostech jejich výtvarného projevu.

2.1 Vymezení pedagogických pojmů

Pedagogika volného času je disciplína pedagogiky, zaměřená na výchovné a vzdělávací prostředky napomáhající ke smysluplnému prožívání volného času dětí i dospělých. Volný čas se často hromadné sdělovací prostředky snaží zneužít pro různé formy manipulace (průmysl volného času). Roste výskyt nežádoucích forem chování. Důraz na využívání volného času se postupně přesunuje od odpočinkových funkcí přes aktivity orientované na spotřebu k funkcím orientovaným na zážitek. Na volný čas je pohlíženo jako na prostředek rozvoje osobnosti, upevňování zdraví, rozvoje kreativity. Je orientován na sociální kontakt – společné prožívání volného času, na znovunalezení smyslu života.⁴

Při vymezování pojmu **projekt** se v didaktické teorii setkáváme se značnou nejednotností. Různými autory je považován za metodu vyučování, komplexní metodu vyučování, za organizační formu vyučování, za specifický způsob zpracování obsahu vyučování, za jednu z variant způsobu koncentrace učiva nebo za typ vzdělávací strategie.⁵

Podle Pedagogického slovníku je **vzdělávací projekt** systematický, komplexní dokument, který řídí vzdělávací proces nebo jeho etapy. Může být jak ideový, koncepční, stejně tak realizační, operacionalizovaný. Projekty jsou vytvářeny na různých úrovních:

³ Jiří David in Babyrádová, 2005, s.35

⁴ Průcha, Walterová, Mareš, 2009

⁵ Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009

projekt vzdělávací soustavy jako celku, pro typy škol, pro konkrétní školy, třídy nebo skupiny žáků.⁶

Podle metodického portálu RVP je znakem **projektu** „...*snaha propojovat poznatky z různých oblastí s tím, s čím se žáci setkávají v běžné realitě...*“⁷ V rámci projektu je řešen jeden přesně vymezený problém, je stanoven jeho jasný a určitý cíl. Projekt probíhá v jasně vymezeném časovém úseku a vytváří situace, v nichž musí žáci projevit vlastní iniciativu. Umožňuje žákům pracovat v týmech a skupinách. Pomáhá zapojit smyslové vnímání žáků a prožitek. Je spjatý s reálným životem, jeho průběh i konečné výsledky jsou evaluovány. Učitel se posouvá do role průvodce či poradce.⁸

Pávková uvádí, že každý **projekt** musí být vytvořen v souladu se školním, potažmo s Rámcovým vzdělávacím programem. Konkretizuje jeho obecnější cíle pro určitou skupinu žáků v určitém čase a prostoru, s určitým personálem a prostředky do cílů dílčích – úkolů. Správná formulace úkolů usnadňuje stanovení metod pro jejich dosažení i pro hodnocení, zda se úkol podařilo naplnit.⁹

Projektové vyučování je vyučování založené na projektové metodě. Žáci jsou vedeni k samostatnému zpracování určitých témat a získávají zkušenosti praktickou činností. Projekty mohou mít formu praktických problémů ze životní reality, integrovaných témat nebo činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku – výstupu.¹⁰ O projektové metodě podrobněji pojednám v kapitole 2.4.

Zážitková pedagogika nebo také výchova zážitkem se spolu s animací a terénní prací (streetwork) řadí mezi nové nebo znovuobjevené přístupy výchovy ve volném čase. Můžeme se s ní setkat také pod názvem výchova prožitkem (experiential education), výchova dobrodružstvím (adventure education) nebo výchova v přírodě.¹¹ „*Pracuje s navozováním, rozbořem a reflexí prožitkových událostí za účelem získání zkušeností přenositelných do dalšího života. Cíle takových výchovných procesů mohou být dosahovány v různorodém prostředí (...), v rozmanitých sociálních skupinách (...) a naplňovány nejrůznějšími prostředky (hrami všech typů, modelovými situacemi, tvořivostními a dramatickými dílnami, besedami a diskusemi, fyzicky i psychicky náročnými výzvodnými situacemi, sebepoznávacími i*

⁶ Průcha, Walterová, Mareš, 2009

⁷ http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/P/Projektová_výuka/7.3.2013

⁸ Tamtéž.

⁹ Pávková a kol., 1999

¹⁰ Průcha, Walterová, Mareš, 2009

¹¹ Pávková a kol., 1999

k týmové spolupráci směřujícími aktivitami). (...) Cílem pro ni zůstává starořecký výchovný ideál, všestranný rozvoj k harmonii směřující osobnosti.“¹²

U nás se realizací výchovy zážitkem zabývá česká sekce organizace Outward Bound – Česká cesta, s.r.o. a občanské sdružení Prázdninová škola Lipnice¹³. Na stejných principech jsou založeny výchovné principy organizací mládeže (skauting), v českém prostředí zpopularizované díky knihám F. Foglara a Z. Zapletala.¹⁴

Artefiletika je vzdělávací pojetí. Jak naznačuje první část názvu „arte-“, má těsnou vazbu k umění, přičemž uměním nerozumí jen projevy vystavované v galeriích, provozované v divadlech, ale všechny tvořivé činnosti a jevy v běžném životě. Částí slova „-filetický“ odkazuje ke jménu jedinečného vychovatele egyptského krále Ptolemaia II. Phileta z Kou, osobnosti, která v sobě spojovala vědeckou práci, filozofii i poesii. Naznačuje tím, že artefiletika usiluje o propojení emocionálního a sociálního rozvoje s rozvojem intelektuálním. Specifickým přístupem uplatňuje umělecké aktivity ve vzdělání a výchově. Samotnou tvorbu pokládá jen za první krok, nesmí nikdy chybět krok druhý: reflexivní dialog mezi aktéry. Pracuje se vzdělávacími motivy – ať už směřujícími k sebepoznání či k poznání prostředí a poznávání světa s poznáváním sebe samého propojuje.

Artefiletiku je třeba odlišit od arteterapie a dalších expresivních terapií, které používají umělecké prostředky jako nástroj pro léčení duševních a sociálních poruch a jako takové patří výhradně do rukou psychologů a proškolených terapeutů.¹⁵

Estetickou výchovou se rozumí kultivace vztahu ke kráse a umění, rozvíjení schopností vnímat a oceňovat estetické hodnoty v přírodě, lidských výtvorech i v každodenním životě. Realizuje se jak ve škole (RVP 5.7 - Umění a kultura), tak i v mimovyučovacíh a zájmových činnostech.¹⁶

Zájmovou výtvarnou výchovu realizují mimo jiné muzea a galerie. Přípravují teoretické programy, v nichž je hlavní důraz kladen na výklad a práci s teoretickými poznatky: přednášky, prohlídky a besedy. Praktické programy rovněž vycházejí z teoretických poznatků, ale jsou založeny především na praktické činnosti účastníků: praktické kursy, ateliéry a tvůrčí dílny. Programy smíšené jsou komunikativní typy aktivit, při nichž je teoretická problematika v určité rovnováze s praktickými činnostmi – animace.

¹² Jirásek, 2004

¹³ Dříve pracující pod hlavičkou Socialistického svazu mládeže.

¹⁴ Pávková a kol., 1999

¹⁵ Slavík, 1997

¹⁶ Průcha, Walterová, Mareš, 2009

Animace jsou koncipovány jako programy, při nichž účastníci nezůstávají v roli pouhých posluchačů a diváků, ale stávají se také aktivními tvůrci. Jsou to „oživující“ činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých materiálů či předmětů vytvářejí dílčí výtvarné etudy, které svým principem, technologií nebo obsahovým zaměřením navazují na sledované výtvarné dílo. Proces kontaktu s výtvarným dílem (kromě vnímání zrakem mohou aktivizovat i vnímání dalšími smysly), účastníky vede prostřednictvím zážitku k možnostem bohatšího poznání a k získávání nových zkušeností.

Estetická výchova v podobě animací by tedy měla upoutat pozornost k uměleckému dílu, ukázat jeho postavení v dějinách umění, objevovat vztah uměleckého sdělení k soudobému vnímání světa a prostřednictvím umění by také měla aktivizovat osobnostní tvůrčí schopnosti i sociální vztahy mezi účastníky.¹⁷

Dílna je další akční formou vzdělávání, ve které se mohou setkávat všechny estetické výchovy (tj. hudební, výtvarná, dramatická, pohybová). Několik autorů po určitou dobu sdílí místo tvorby, je vytvářen prostor pro dialog. „*V kontextu rozvoje nových oborů pedagogiky (sociální pedagogiky, pedagogiky volného času, speciální pedagogiky, andragogiky) se začíná dílna uplatňovat jako stále účinnější a žádanější edukativní forma.*“¹⁸

2.2 Volnočasová zařízení

Volný čas je možno chápat jako dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, jako opak nutné práce a povinností. Z hlediska dětí a mládeže nepatří do volného času vyučování a činnosti s ním související, povinnosti spojené s provozem rodiny ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka. Z výchovných důvodů je žádoucí volný čas dětí a mládeže pedagogicky ovlivňovat a předcházet tím patologickým sociálním jevům. Činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů, vznikající formální i neformální skupiny jsou součástí socializace jedince. Správné uspořádání režimu dne podporuje zdravý tělesný a duševní vývoj člověka. Stát by proto měl volnočasovým zařízením věnovat patřičnou pozornost a k jejich činnosti vytvářet vhodné podmínky.¹⁹

O významu a přínosech volného času, výchovy ve volném čase a výchovy pro volný čas informuje *Charta výchovy pro volný čas*, která byla navržena komisí pro výchovu a vzdělávání *Světového sdružení pro rekreaci a volný čas* (World Leisure and Recreation Association, WLRA) a schválena předsednictvem asociace v roce 1993.

¹⁷ Horáček, 1998

¹⁸ Babyrádová, 2005

¹⁹ Pávková a kol., 1999

V České republice vytvářejí podmínky pro realizaci cílů mimoškolní výchovy například tyto společenské instituce:

Školní družiny zajišťují především sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Zaměřují se na práci s dětmi prvního stupně základní školy a výchovná činnost se zaměřuje na co nejpestřejší strukturu zájmových činností a uspokojení potřeby pohybu.

Školní kluby pracují s dětmi středního školního věku, zájmové činnosti jsou specializovanější. V současné době jich ubývá.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Specializují se na zájmové činnosti pod odborným pedagogickým vedením. Organizují činnost pravidelnou (kroužky), příležitostnou (akce), soutěže pro talentované jedince i prázdninové tábory. Umožňují činnost nejen dětem a mládeži, ale i dalším zájemcům.

Základní umělecké školy poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v estetickovýchovné oblasti.

Domovy mládeže zajišťují ubytování, stravování a výchovnou péči žákům středních škol, kteří studují daleko od svého bydliště. Měly by dbát o hodnotné využívání jejich volného času s respektováním jejich věkových zvláštností.

Dětské domovy pečují o děti ve věku od 3 do 18 let, o které se rodina z nějakých důvodů nechce, nemůže nebo neumí postarat. Snahou pedagogů je, aby tyto děti prožívaly svůj volný čas obdobným způsobem jako děti žijící v rodinách – podporují jejich zapojení do zájmových činností v rozličných institucích.

Kromě těchto zařízení se podílí na ovlivňování volného času dětí a mládeže různá občanská sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace, sdružení dětí a mládeže, kulturní a osvětová zařízení, obecně prospěšné společnosti, církve a náboženská společenství. Volný čas dětí a mládeže je však polem působení také řady komerčních organizací – cestovních kanceláří, zábavních středisek či restaurací, které mohou způsoby trávení volného času ovlivňovat i negativně.²⁰

²⁰ Pávková a kol., 1999

2.3 Příměstské tábory

Příměstské tábory nejsou tábory v pravém slova smyslu, ale tento název je ustálený, proto se ho budu v tomto textu držet. Jsou to několikadenní (obvykle týdenní) akce, které probíhají v místě bydliště v době školních prázdnin – typicky prázdnin letních, ale jsou stále častěji pořádány i o podzimních, pololetních a jarních prázdninách. Příměstské tábory jsou obvykle určeny dětem od 6 let do 15 let a probíhají každý všední den v rozmezí od 7.00 do 18.00 hodin. Děti mívají zajištěn teplý oběd, dopolední i odpolední svačinu a pitný režim. Tyto tábory jsou oblíbené proto, že se děti vracejí každé odpoledne domů. Účastní se jich často děti mladší, které by si netroufily jet na tábor pobytový. Příměstské tábory nabízejí domy dětí a mládeže, ale i sportovní kluby, občanská sdružení a soukromé organizace.

Podle Soni Štefflové z Informačního centra pro mládež²¹ je o tyto tábory rok od roku větší zájem, v Praze díky dotaci magistrátu navíc stojí jeden den včetně jídla jen 200 Kč. Na příklad v ekologickém centru Toulcův dvůr pořádají příměstské tábory od roku 2007. Lektori jsou kvalifikovaní hlavní vedoucí, lektori výukových programů, seminářů, zájmových kroužků a sportovních aktivit či učitelé, kteří mají bohaté zkušenosti s přípravou a realizací. Program je zaměřen na poznávání přírody a péči o ni.²² Na příměstském táboře pořádaném pražským Národním muzeem se děti mohou podívat v rámci celotáborové hry do míst běžným návštěvníkům nepřístupných či zpoplatněných.²³

Forma příměstského tábora jako prázdninové organizované činnosti je rok od roku oblíbenější. Můžeme se však jen dohadovat, na jaké úrovni je nabízený program v různých organizacích a zda využívá možnosti ovlivňovat volný čas dětí a mládeže zodpovědně. Tuto situaci dokladuje následující citace z webových stránek občanského sdružení SANG: „Na všech sběrných místech mohou rodiče děti odložit od 7.00 do 8.30 a vyzvednout od 17.00 do 18.00. Snažíme se nezatěžovat rodinný rozpočet a umožnit každému dítěti využít zábavný program ve dnech, které tráví v Praze a rodiče chodí do práce.“²⁴ Podtrhla autorka.

V Domech dětí a mládeže jsou příměstské tábory pořádány souběžně s tábory pobytovými a jejich program připravují vyškolení pedagogičtí pracovníci. Počet obsazených táborů rok od roku stoupá, a proto je třeba jejich přípravě věnovat náležitou pozornost.²⁵ Přesto anotace příměstského tábora pořádaného DDM Praha 8 působí spíše formálním

²¹<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-44100160-deti-zpohodlnely-vybiraji-spis-primestske-tabory-s-dennim-programem-prespi-doma//25.1.2013>

²²<http://www.toulcuvdvur.cz/volny-cas/akce-pro-verejnost/primestske-tabory/25.1.2013>

²³<http://www.nm.cz/Hlavni-strana/Akce-HM/Primestsky-tabor-Letem-svetem-muzeem.html/25.1.2013>

²⁴<http://www.primestske-tabory-praha11.cz/25.1.2013>

²⁵ Ústní sdělení ředitele DDM Ulita Josefa Chmela ze dne 19.10.2012

dojem: „ *Zajištění programu pro děti, které nemají možnost trávit letní prázdniny mimo město. Cílem programu je rozvoj fyzických a psychických schopností dětí, načerpání nových zážitků a zajímavostí.* “²⁶

Odborná literatura²⁷ se o příměstských táborech nezmiňuje. Svou charakteristikou patří mezi nové formy výchovy ve volném čase. Také Wikipedie zná pouze dětský tábor, příměstský park nebo příměstskou dopravu.

2.4 Vybrané metody a techniky

Metoda²⁸ obecně znamená cestu nebo postup. Metoda vyučování je definována jako „*uspořádaný systém vyučovací činnosti učitele a učebních aktivit žáků, směřujících k dosažení daných výchovně vzdělávacích cílů.*“²⁹ Jde tedy o způsoby předávání a osvojování vědomostí, dovedností a způsobilostí. Jejich prostřednictvím se uskutečňuje vazba cíle a obsahu pedagogického procesu s jeho výsledkem. Stupeň korelace mezi cílem a výsledky ukazuje (mimo jiné) účinnost použitých metod.³⁰

Vynechám zde záměrně problematiku cílů, protože ve volnočasové pedagogice, kterou se moje práce zabývá, nejsou vzdělávací cíle stěžejní. Výchovné cíle a cíle rozvoje osobnostně-sociálních dovedností jsou popsány v návrhu projektu.

Stejně tak v této části nebudu pracovat s klasifikací vyučovacích metod, ale vyberu jen některé (převážně aktivizující) metody, se kterými zážitková pedagogika i artefietika pracují a které se týkají volnočasových aktivit použitých v praktické části práce.

Projektová metoda je uspořádaný systém činností učitele a žáků, (v zájmových činnostech vedoucích a dětí), v němž mají mít dominantní roli aktivity žáků, dospělí mají jejich činnost podporovat, být rádci. Společně směřují k dosažení cílů a smyslu projektu. Tato metoda použitím specifických metod a forem práce může „*...podpořit rozvoj osobnosti dítěte, jeho individuality, celistvosti, tvořivosti, svobody a konstruování nových poznatků a zkušeností.*“³¹

²⁶ <http://www.ddmpraaha8.cz/index.php?page=tabory&category=primestske&show=947> /27.2.2012

²⁷ např. Průcha, Pávková, Hájek – viz literatura

²⁸ z řeckého *methodos*

²⁹ Maňák in Švarcová, 2008, s.187

³⁰ Švarcová, 2008

³¹ Kratochvílová, 2006

Za iniciátora koncepce projektového vyučování může být považován významný představitel americké pragmatické pedagogiky přelomu 19. a 20. století John Dewey. Sám sice pojem „projektová metoda“ nepoužíval, ale položil k ní teoretický základ.³²

U nás se s těmito snahami poprvé setkáváme v pracích V. Příhody – projektová a problémová metoda byly dvě hlavní metody jeho Pracovní školy. V praxi byla na pokusných školách ověřována od roku 1929 až do doby okupace. Po skončení druhé světové války získala u nás rozhodující moc Komunistická strana Československa a reformní snahy byly na dlouhých 40 let přerušeny. Při opětovném zavádění projektové metody do vyučování jsou uznávány přednosti projektové výuky, ale na druhé straně také její velká náročnost pro učitele.³³ Projektové metodě jako součásti vyučování bývá vytýkáno, že nemůže nahrazovat systematickou výuku orientovanou na vytváření vědomostí a dovedností žáků.³⁴

Rozlišení projektů: Killpatrick rozlišuje projekty podle různých kritérií:

Podle jejich účelu:

1. projekt, který se snaží vtělit myšlenku či plán do vnější formy
2. projekt cílící k estetické zkušenosti
3. projekt usilující rozřešit problém
4. projekt vedoucí k získání dovednosti

Ze shodného úhlu pohledu dělí projekty také J.F.Hosic:

1. problémové
2. konstruktivní
3. hodnotící
4. drilové³⁵

Podle navrhovatele je možné projekty rozlišovat na:

1. spontánní (vyrůstající ze zájmů a potřeb dětí)
2. uměle připravené a vnesené do práce učitelem či lektorem
3. mezityp vycházející z potřeb dětí, ale učitelem korigované

Podle místa můžeme projekty dělit na:

1. školní
2. domácí
3. oba typy na sebe mohou navazovat

Podle času je možné dělit projekty na krátké či dlouhé.

³² http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/P/Projektová_výuka/7.3.2013

³³ Kratochvílová, 2006

³⁴ Průcha, Walterová, Mareš, 2009

³⁵ in Valenta, 1994

Podle zapojení žáků mohou být projekty:

1. individuální
2. kolektivní – ty dále můžeme dělit na skupinové, třídní, ročníkové, víceročníkové, celoškolní
3. spojení společné a individuální aktivity

Dále je možné projekty dělit na malé a velké.³⁶

Hlavní kroky projektu ³⁷se podobají vědeckému postupu poznání:

- A. Záměr. Obsahuje samotný podnět a formulaci východiska („o co půjde“)
- B. Plán. Vytyčení základních otázek, témat, typů činností a prostředků. Plánovat by měly především děti, učitel však jejich plánování sleduje a koriguje.
- C. Provedení. Učitel je spíše v pozadí, může však hrát roli vůdce, organizátora, soudce, spolupracovníka, prostředníka, podněcovatele atd.
- D. Hodnocení. Rovnocenně se uplatňuje hodnocení ze strany dětí i učitele.³⁸

Znaky projektové metody podle Kratochvílové:

- směřuje k určitému cíli v určitém časovém horizontu – k realizaci a výstupu projektu
- nemůže být naplánována zcela jasně krok za krokem
- vyžaduje aktivitu dětí a jejich samostatnost
- tvořivě reaguje na změny během projektu
- je řízena vnitřně – je autoregulovaná
- rozvíjí celou osobnost dětí a vede k odpovědnosti za výsledek
- praktická činnost, zkušenost a využití teorie motivuje děti k učení a přispívá k rozvoji jejich sebepojetí ³⁹

Srovnáme-li obecnou charakteristiku projektu s jeho pojetím ve výtvarné výchově, zjistíme, že zde jsou jisté rozdíly. Cílem **výtvarného projektu** není mezioborové propojení do jednoho celku, „*mezipředmětové vztahy*“, *ale spíše setrvání v rámci estetické výchovy (...)* Samostatná iniciativa žáků je relativizována důrazem na významnou roli učitele. Protože zkušenosti žáků s výtvarnou problematikou jsou malé (a nelze je odkázat na studium literatury), nemohou sami překročit určitou mez. (...) S obecnou projektovou metodou nás

³⁶ Vaření polévky x vybudování muzejní místnosti ve škole.

³⁷ J. Dewey in Valenta, 1994

³⁸ Valenta, 1994

³⁹ Kratochvílová, 2006

ovšem spojuje to nejpodstatnější: **koncentrace** veškerého úsilí k jednomu výchozímu tématu a snaha věnovat se mu tak dlouho, dokud není důkladně prozkoumáno.⁴⁰

Výtvarný projekt je tedy útvar se složitou klenbou úloh a závažným myšlenkovým obsahem. Myšlenky jsou rozvíjeny specifickými výtvarnými prostředky, jsou spojovány s prožitkovými aktivitami a následně přeneseny do výtvarného jazyka. Dítě tak obohacuje své výtvarné cítění a myšlení a současně lépe porozumí kořenům jevů. Na průběhu práce na projektu se děti mohou a mají podílet, iniciovat své objevy. Završením projektu je přehledné seřazení výtvarných prací, kdy vystupují na povrch nosné myšlenky podbarvené společnými prožitky.⁴¹

Zhoř dělí výtvarné projekty na výtvarně specifické (směřující z umění k umění) a na projekty inspirované z mimouměleckých zdrojů. Není však nejdůležitější, odkud téma pochází, ale jak je zpracováno a výchovně využito, kudy se ubírá jeho průzkum a jakou roli při tom sehrají prostředky (výtvarného) umění.⁴²

Výtvarné řady „řeší úkoly v podstatě výtvarně technické (např. postup od kresby k linorytu nebo cestu od studijní kresby k stylizovanému dekorativnímu motivu) a nemají za cíl zkoumat určité téma z různých tvůrčích přístupů.“⁴³ Metodické řady, které směřovaly od návrhu k realizaci v materiálu nebo od kresby ke stylizaci, učitelé výtvarné výchovy používali i v minulosti. Výtvarné řady v dnešním pojetí jsou „krátké a srozumitelné útvary, které rozvíjejí kterýkoliv námět, úsek učební látky nebo výchovný problém.“ Společně tvoří koncepčně promyšlenou linii kroků, rozvádí jeden stěžejní problém.⁴⁴ Rozlišujeme různé typy výtvarných řad:

- výtvarný cyklus využívá jednoho námětu, porovnáním možných alternativ rozvíjí koncepční myšlení a může vyústit do výtvarného projektu
- metodická řada rozvíjí výchozí podnět až k realizaci v materiálu nebo návrhu designu
- tematická řada se hlouběji zabývá námětem a může přerůst do výtvarného projektu
- srovnávací řady patří mezi nejnáročnější, ale zároveň nejzajímavější přístupy. Díky nim je možné sledovat výtvarně projevové typy, různé přístupy k řešení úkolů nebo zájmy jednoho žáka.⁴⁵

⁴⁰ Zhoř, 1994, s.3

⁴¹ Roeselová, 1997

⁴² Zhoř, 1994

⁴³ Zhoř, 1994, s.4

⁴⁴ Roeselová, 1997, s.30

⁴⁵ Roeselová, 1997

Artefiletika považuje za hlavní prostředky, kterými mohou umělecké aktivity obohacovat pedagogickou práci, podporovat společenské kulturní vědomí a přispívat k rozvoji požadovaných kompetencí, pozorné **vnímání**, uplatnění **tvořivosti** a **rozhovory** o tvůrčím díle. **Reflektivní dialog** se zpětně obrací k prožité zkušenosti. Je to rozhovor podmíněný vědomím rozdílnosti a jako takový patří k nejpłodnějším zdrojům poznávání.⁴⁶

Další uváděné vybrané metody, postupy a techniky (dle Dubce), jsou společné cestám směřujícím k osobnostně-sociální výchově:

Zcitlivění na téma a cíl: Žáci si dají do souvislosti probírané téma se svým životem, získají předběžnou představu o tom, čím se budou zabývat, získají představu o smyslu práce. Žákům jsou pokládány různé otázky, které mají téma propojit s jejich vlastním životem a stávajícími poznatky. Tyto poznatky je také možné uspořádat do společné myšlenkové mapy. Další možností je krátká úvodní scénka, navozující téma práce.⁴⁷

Hraní rolí: žáci si vyzkoušejí různé způsoby jednání v řadě situací, mohou experimentovat v bezpečné situaci se svým jednáním. Důležité je vždy zhodnotit, jak se žáci v situaci cítili, jak jsou spokojeni se zvládnutím své role. Osvědčenou aktivitou využívající princip dramatizace jsou sochy, kdy žáci polohou těla ztvárňují např. různé emoce.

V simulačních hrách žáci jednají sami za sebe v rámci fiktivní situace. Je třeba nejprve definovat cíle, kterých se má touto hrou dosáhnout – (např. kultivované projevoování nesouhlasu, práce s neverbální komunikací, asertivní dovednosti, prezentování atd.)

Kooperativní úkoly jsou obecně takové úkoly, při nichž žáci spolupracují. Žádoucí je dosažení pozitivní vzájemné závislosti jednotlivých členů skupiny. Toho lze dosáhnout rozdělením informačních zdrojů nebo rozdělením rolí ve skupině.

Reflexe je základní metodou osobnostní a sociální výchovy, zakončuje každou logickou část výuky nebo programu. Reflexe urychluje a prohlubuje sociální učení. Učitel během ní klade různé otázky, ale nehodnotí. Žáci mohou např. popisovat svoji zkušenost z toho, co prožili, formulovat, co by udělali stejně nebo jinak a co si z prožité aktivity odnášejí do života. Je vhodné kombinovat různé techniky reflexe – může být mluvená, psaná, psaní na post-ity.

⁴⁶ Slavíková, 2007

⁴⁷ Dubec, 2007

Při technice **škálování**, žáci dohodnutým pohybem, polohou těla nebo zvukem vyjadřují míru jejich pocitu nebo postoje k dané situaci. Výhodou této techniky je, že se může zapojit velký počet žáků najednou.⁴⁸

Všechny techniky popsané v této kapitole se vracejí k prožité zkušenosti a jejich snahou je tuto zkušenost z uměle navozené situace převést do reálného života a přispět tak k osobnostnímu rozvoji žáka.

2.5 Charakteristiky věkových zvláštností

Typickými účastníky výtvarných kroužků stejně jako příměstských táborů jsou děti mladšího a středního školního věku, tedy žáci I. a II. stupně základní školy (případně studenti nižšího víceletého gymnázia). Zmíním zde charakteristiky těchto vývojových období podle klasika výzkumu dětského myšlení Piageta, jak je uvádí Fontana⁴⁹. Vzhledem k zaměřené mé práci na volnočasové aktivity tyto základní charakteristiky doplním poznatky Hájka⁵⁰, který se zabývá spojitostí věkových zvláštností s výběrem zájmové činnosti. Na závěr kapitoly se budu zabývat vývojem dětského výtvarného projevu.

Období mladšího školního věku⁵¹ Piaget nazývá obdobím konkrétních operací. Děti mají sklon své okolí popisovat, místo aby ho vysvětlovaly. Proto je pro ně snazší dávat příklady jevů než jevy definovat. Děti začínají být schopny grupování – seskupování předmětů a událostí do souborů podle jejich společných znaků. Následně nastupuje schopnost seriace – řazení – uspořádání předmětů do pořadí např. podle velikosti nebo váhy. Tak si děti vytvářejí přesnější obraz o světě.⁵²

V mladším školním věku se již děti dokážou soustředit na delší dobu, zlepšuje se jejich svalová koordinace, po citové stránce jsou samostatnější. Charakteristické pro tento věk je časté střídání zájmů i volnočasových aktivit, které si vybírají pro zájem o samu činnost v nich. Sociální skupiny tyto děti hodnotí podle toho, jakou roli v nich zastávají. Proto by zájmové činnosti měly být vedeny tak, aby se v nich mohly uplatňovat všechny děti a všechny by také měly být oceňovány. Kladné hodnocení činnosti by mělo eliminovat citovou labilitu dětí, která vyplývá z jejich kolísavé výkonnosti. Děti v tomto věkovém období lákají úkoly vyžadující soutěžení. Objevování a přisvojování světa má projev v zájmu o sběratelství.⁵³

⁴⁸ Dubec, 2007

⁴⁹ Fontana, 2010

⁵⁰ Hájek, 2007

⁵¹ přibližně 7 – 11 let

⁵² Fontana, 2010

⁵³ Hájek, 2007

Období **středního školního věku**⁵⁴ je obdobím počátku dospívání a podle Piageta je spojeno s nástupem formálních operací. Myšlení dětí se svou povahou již blíží myšlení dospělých. Dokážou formulovat hypotézu bez konkrétní zkušenosti, chápou závislost jednotlivých veličin (např. rychlost, váhu, čas). Při úvahách o problému užívají mřížově-grupovou strukturu, což znamená, že cokoli může být vztaženo k čemukoli jinému.⁵⁵

Střední školní věk bývá také nazýván prepubertou. Začíná se projevovat pohlavním vyspíváním a je ukončen pohlavní zralostí. Tělesný vývoj nepostupuje rovnoměrně, z toho vyplývá určitá neohrabanost v motorice. Myšlení i vyjadřování je přesnější a logičtější. Děti se začínají zabývat řešením obecných problémů, otázkám společenského života a sociálních vztahů. Formuje se mravní vědomí, smysl pro spravedlnost. Často se objevuje nespokojenost se sebou samým, projevy snahy o nezávislost jsou pro mnohé autority těžko přijatelné. Zvyšuje se touha po dobrodružství. Ve volbě zájmových činností převažuje zájem o sociální kontakty v kolektivu, děti raději než pravidelnou organizovanou činnost vyhledávají neformální skupiny. Rodiče přestávají být pro děti v tomto věku autoritou, tou se může stát právě vedoucí zájmové činnosti ale také osoby mediálně prezentované (herci, sportovci). Labilita chování a podrážděnost, která k problémům dospívání patří, může být zmírněna díky silnému zájmovému zázemí s citlivým a chápavým přístupem nejen rodičů, ale i vedoucích zájmových útvarů.⁵⁶

Ve vývoji **dětského výtvarného projevu** rozlišujeme tři zřetelně oddělená období. **Období raného dětského projevu** je období plné spontaneity, nadšení a výtvarných zážitků. Dítě využívá ikonografická schémata odrážející podstatné rysy skutečnosti. Ze symbolických znaků pro náš svět dítě sestavuje jeho obraz. Zachází s nimi jako se stavebníci, v souladu se zvoleným námětem je umisťuje na papír – zprvu volně do plochy formátu, později je řadí do souvislostí. Často děti vytvářejí ikonografická schémata kopírováním hotových vzorů podle prací profesionálních výtvarníků. Bezduché opakování těchto vzorů ale brání autentickému projevu. Pokud výtvarná výchova klade důraz na výtvarné dovednosti žáků, zvládnutí základních postupů, vyhovují výuce tradiční náměty s jednoduchou motivací. Stálým opakováním námětů tyto ale ztrácejí životnost, je oslabován výraz výtvarných znaků a pokusy o jejich náhradu doprovází pocit vnitřní nejistoty. Zvolna se vytváří pocit neúspěšnosti a na něj navazuje pokles výtvarné aktivity. Toto přechodové období bývá nazýváno tzv. **krizí dětského výtvarného projevu**. V současné době se s jejími příznaky

⁵⁴ přibližně od 12 let

⁵⁵ Fontana, 2010

⁵⁶ Hájek, 2007

setkáváme ve výtvarném vyjadřování desetiletých dětí. Tento vývojový proces má výrazně individuální průběh. Někteří jedinci zábrany po čase překonávají, jiní ztrácejí vztah jak k vlastní tvorbě, tak k výtvarnému umění vůbec. Pokud se však výtvarná výchova zaměřuje na schopnost zaujatě se dívat na svět, samostatně uvažovat a citlivě se o pozorování a myšlenky dělit, uchovávají si žáci bezprostřednost a chuť se výtvarně vyjadřovat. Protože se soustřeďují především na výtvarný proces, obavy z neúspěšného výsledku nepocítují, nevytvářejí si výtvarně projevové zábrany a ve svém vývoji pokračují až do puberty. **V období dospívání** žáci prosazují své individuální zájmy a výtvarné preference. Někteří se přiklánějí k tzv. ateliérové výuce, jiní se zaměřují na zvládání výtvarných technik, jiní si oblíbí keramiku nebo textilní tvorbu. Někteří žáci vytvářejí snové kompozice, vycházející z vnímání sama sebe. Je proto důležité volit takovou koncepci výtvarné výchovy, která by napomáhala překlenutí tzv. krize výtvarného projevu a nevedla k rozloučení s výtvarnými aktivitami. Tou cestou může být právě projektová metoda.⁵⁷

⁵⁷ Roeselová, 1997

3 Odborná východiska – Dílo Františka Kupky

Za námět programu příměstského tábora jsem zvolila začátek 20. století, dobu velkých změn ve společnosti i ve výtvarném umění. Fenomén zrození abstraktní malby jsem se rozhodla dětem předat pomocí příběhu českého malíře žijícího po většinu svého života ve Francii – **Františka Kupky**. V této části práce v krátkosti připomenu zejména ty momenty malířova života a tvorby, které byly inspirací pro přípravu programu tábora.

Devatenácté století v Evropě proběhlo (po Francouzské buržoasní revoluci a napoleonských válkách) ve znamení měšťanské vládnoucí vrstvy, které chyběly tradice a vytříbený vkus. Architektura těžila z minulosti – vystřídaly se historizující pseudoslohy. Estetické cítění obecně upadalo působením vlivu průmyslové sériové výroby. Na naprosté většině uměleckých vysokých škol panoval akademický přístup k malbě, podřízený kánonům a poučkám. Veškeré výboje malířství tedy probíhaly v ústraní, v soukromých ateliérech.⁵⁸

František Kupka pocházel z Opočna ve východních Čechách, vyučil se sedlářem a vystudoval na Státní řemeslnické škole v Jaroměři. Jeho učitelem zde byl Alois Studnička, znalec lidového ornamentu. Učil ho přesnosti a plynulosti linky. Ačkoliv se nejednalo o žádnou tvůrčí práci, Kupka na ni nikdy nezanevřel.⁵⁹ Později, ve svém Tvoření v umění výtvarném, obdivně napsal o arabských ornamentech: „*Jejich umění forem vymyšlených – a ne hloupě a falešně napodobených podle přírody – zdá se nám souladem výtvarné čistoty a vzácné ušlechtilosti; je to svět vyšší, než je náš.*“⁶⁰

Ve třídě akademické a historické malby na pražské Akademii u profesora Sequense Kupka naplnění nenašel. Scházel se raději se spiritisty, později se slavjanofily. Pod jejich vlivem si změnil jméno na vlastenecké Dobroš. Stejně rozčarován byl i na vídeňské Akademii. Dosáhl sice ocenění za obraz *Poslední sen umírajícího Heina*, byl pozván k portrétování císařovny Alžběty, ale zajímal se raději o astronomii či chemii, četl Platóna, Aristotela. Po roce studií školu opustil a rozhodl se (roku 1894) hledat štěstí v Paříži. Po rozpačitých a nuzných začátcích mu jeho přítelkyně zprostředkovala možnost kreslit „módu“ pro Harpers' Bazaar a obchodní dům Louvre. Ve své volné tvorbě vytvářel už hmotně zajištěný Kupka kvaše, akvarely i oleje. Za *Bibliomana* získal poctu Salonu, na Světové výstavě v Lyonu byl oceněn jeho protikapitalistický cyklus kreseb *Peníze, Mír, Náboženství*.⁶¹

⁵⁸ Hora-Hořejš, 2009

⁵⁹ Lamač, 1984

⁶⁰ Kupka, 1923, s. 21

⁶¹ Hora-Hořejš, 2009

Také jeho další práce se nevymykaly realistické nebo symbolické malbě doby a byly vesměs dobře přijímány ve Francii, Německu i v Čechách.⁶² Z té doby pocházejí například oleje *Druhý břeh*, cyklus kreseb obrazů a grafik *Cesta ticha* a symbolistní olejomalba *Epona – radosti života*. Ovšem Kupka sám všechny tyto práce nazýval „podělkováním“, tříštěním sil. Chtěl v malbě objevovat, postoupit dál.

V roce 1904 skončilo jeho bohémské období. Kupka se se svou francouzskou družkou a později manželkou Eugenií (Nini) Strabovou odstěhoval do domku na předměstí Paříže Puteaux. Pokračoval zde na svých ilustracích k *Písni písní*, *Eryniím*, *Lysistratě*, *Prometheovi* a začal se zabývat také teoretickými úvahami. V malbě se soustředil na akt, portrét, figuru v přírodě – začal stupňovat expresi barvy, hledal prostorové vztahy barevných ploch.⁶³

Obraz *Klávesy piana – Jezero* z roku 1909 se námětem vrací k *Druhému břehu*, jeho řešení se již pohybuje na pomezí abstrakce. Na klaviatuře ruka drží akord a – cis – e; klávesy do jisté míry splývají s odrazem stromů ve vodě a symbolizují tóny stoupající vzhůru a měnící se v samostatné obrazové plány.⁶⁴

Další předzvěsti abstrakce byly malby z let 1909-10 – např. *Rodinná podobizna*, kde modrá je barvou světla a červená barvou stínu. Kupka v té době studoval barevné vztahy i teoreticky. Někdy subjektivně: „*Pocity barev, jejich účinek na naše tělo, sympatie k jednomu nebo antipatie k druhým jsou, zdá se, řízeny vyššími silami...*“, jindy na vědecké bázi: „*Takto a zvláště chceme-li zvědět, jak se chovají barvy čisté, složeniny dvou barev (oranžová, zelená, fialová) k složeninám ze tří (šedá, hnědá atd.) nebo k jednotkám, jako čistá bílá a čistá černá barva, můžeme sledovati práci stereotypéra při reprodukci žluto-modro-červené. Vidíme v komposici tónů...to jsou vždy barvy vidmové. Je to pro nás plodnější než kotouče Newtonovy a Chevreulovy, uvedené do otáčivého pohybu.*“⁶⁵ Výtvarnou ilustraci tohoto jevu představuje obraz *Newtonovy kotouče* z let 1911-12 a souvisí s ním i jeho zájem o barevná okna katedrál.

Několik variant kresby *Jezdci* souvisí s Kupkovým zájmem o nové vyjádření pohybu. Pravděpodobně znal techniku chronofotografie zachycující fáze pohybu na jednom snímku a podle dobového svědectví měl futuristické desatero připevněno na dveřích atelieru. Známa je série jeho pohybových studií nevlastní dcerky Andrée *Děvčátko s míčem*. Od nich vede zřetelná cesta ke Kupkově nejznámějšímu obrazu *Amorfa-Dvoubarevná fuga*.

⁶² Roku 1910 byl Kupka dokonce jmenován členem České akademie věd a umění.

⁶³ Lamač, 1984

⁶⁴ Lamač, 1984

⁶⁵ Kupka, 1923, s. 112

Od roku 1911 začal Kupka posílat své obrazy do Salónů. V té době se také stýkal v Puteaux s Jacquesem Villonem a dalšími malíři ze skupiny Section d'Or, zachovával si však od nich odstup. Na Podzimním Salónu vystavil *Amorfu-Dvoubarevnou fugu* a *Amorfu-Teplou chromatiku* a těmito prvními abstraktními obrazy vystavenými v Paříži vzbudil skandál, který se díky Filmovým aktualitám Gaumont rozšířil po celé Evropě i Americe. Mezi obrazy proslovil o Kupkovi jako tvůrci orfismu přednášku Apollinaire. V jeho knize *Kubističtí malíři* však Kupkovo jméno chybí. Pravděpodobně došlo mezi oběma muži k roztržce, když Kupka nechtěl být uváděn mezi orfickými kubisty.⁶⁶

Podle Balekova výkladového slovníku je „*Orfismus (...), též orfický kubismus v malířství směr, v němž měla prvořadý význam barva, s níž byly spojovány otázky rytmu, geometrických tvarů, číselných proporcí, problém světla,, prostoru a času, dynamického toku apod.*“ Ve výčtu představitelů podle tohoto slovníku již Kupka figuruje spolu s Delaunayem, Picabiou a dalšími umělci. Baleka upozorňuje na vztah ke skupině Nabis a k futuristům, kteří vystavovali v Paříži roku 1912.⁶⁷

V srpnu roku 1914 se Kupka vydal s Čechy na bojiště první světové války. Pro nemoc dostal od Masaryka vyzvání ujmout se české kolonie v Paříži, později se vydal s českými pluky jako štábní poručík a poté kapitán na bojiště znovu. V té době vytvářel protirakouské plakáty, navrhoval uniformy a řady. Byl jmenován důstojníkem řádu Čestné legie. Po válce, v roce 1922, byl jmenován profesorem na pražské Akademii výtvarných umění se stálým sídlem v Paříži a s povinností starat se o československé stipendisty.

V nuzné poválečné době se Kupkovým přítelem a mecenášem stal továrník Waldes.⁶⁸ Teoretická práce *Tvoření v umění výtvarném* vyšla roku 1923 zatím jen v Praze a jen v českém překladu, album grafik *Čtyři příběhy bílé a černé* vyšlo v Paříži roku 1926 bez většího ohlasu a přineslo Kupkovi velké finanční ztráty.

V malbě Kupka pokračoval ve svých „stvořených motivech“ inspirovaných růstem a bujením v přírodě, geologickými vrstvami, vesmírnými tělesy nebo také znovu pohybem. Někdy v té době vytvořil monumentální obraz *Okolo bodu*, inspirovaný hvězdami rozsetými po nočním nebi. Tento obraz je zvláštní také způsobem malby – kromě stop štětce jsou zde patrné stopy nám neznámého kruhového objektu, snad korkových zátek.

⁶⁶ Lamač 1984

⁶⁷ Baleka, 2010, s.256

⁶⁸ Firma Koh-i-noor dodnes používá známé logo vytvořené Kupkou.

Řada maleb vycházející z *Vertikálních plánů I. a III.* evokuje svět architektonických vizí, jedna z variant *Vzpomínka na katedrálu* je obohacena motivy stoupání a tryskání. Ačkoliv podle studií byl výchozím impulzem dojem ze zasněženého lesa, asociuje tato malba kromě sněhových vloček i barevný třpyt vitrají.⁶⁹ Není divu. Vlastnostmi barevných skel byl Kupka trvale okouzlen: „*Průhlednými barevnými skly, umístěnými mezi zdrojem světla a naším okem, zachycujeme různé světelné stavy s mnohem větší intenzitou než na barevných plochách, odkud tyto světelné stavy přicházejí jenom odrazem*“⁷⁰

Z úvah o vlastnostech barev vycházely obrazy jako *Tvar modré*, *Tvar oranžové*, které vznikaly ve dvacátých letech souběžně s dalšími tematickými řadami. „*Probíráme-li dále příklad barev modrých, (...) uvidíme, že vždy vyžadují, aby byly zdůvodňovány a uzavírány ve formách protáhlých, štihlých a přímočarých; naopak rumělkové červení a oranžové žltí nejlépe hoví, umožníme-li jim, aby se rozpínaly ve tvarech okrouhlých a ohebných.*“⁷¹

S nárazy moderního světa se Kupka vyrovnával v sérii obrazů, které kritici souhrnně označují jako jazz-hot a mašínismus. Objevují se v nich jasně čitelné detaily evokující chod strojů, někde detaily připomínají reakci na jazzovou hudbu. Jsou to například olejomalby: *Ocel pije*, *Ocel pracuje*, *Ocel zpívá*. Za nejlepší z této sady je považován obraz *Syntéza*.

V roce 1930 byla uspořádána výstava skupiny Cercle et Carré, podávající přehled soudobé abstrakce. To, že Kupkova díla na ní chyběla, byla pro šedesátiletého umělce velkým zklamáním. V roce 1931 vystavoval v Pražském Mánesu jako příslušník Pařížské školy, roku 1934 s českými umělci v Paříži. V roce 1935 vybral několik Kupkových obrazů A. H. Barr pro výstavu Kubismus a abstraktní umění v New Yorku a v katalogu označil Kupku za autora prvních čistých abstrakcí.

Společným jmenovatelem pozdního Kupkova díla jsou přísně definované geometrické plochy, nejčastěji v černé, bílé, modré nebo červené barvě. Vrcholem čistoty a úměrnosti je obraz *Abstraktní malba*. Druhou světovou válku Kupka strávil na útěku před gestapem na venkově v Beaugency, do Puteaux se vrátil na podzim roku 1945. V Beaugency jej navštívil Max Bill a o setkání napsal: „*Je těžké stanovit, proč se František Kupka často přehlíží. (...) nikdo jej nepropaguje, a tudíž se nestal známým tak, jak by si zasluhoval.*“⁷²

⁶⁹ Lamač, 1984, s. 65

⁷⁰ Kupka, 1923, s. 110

⁷¹ Kupka, 1923, s. 111

⁷² Bill in: Lamač, 1984, s. 72

Přátelé ze spolku Mánes uspořádali Kupkovi soubornou výstavu v Praze roku 1946, zájem však vzbudila spíše díla rutinní, průkopnické dílo malířské bylo hodnoceno velice opatrně. Po únorových událostech v roce 1948 zůstalo v Československu Kupkovo dílo, označované jako úpadkové, dekadentní, pracujícímu lidu nic neříkající, uzamčeno v depozitářích. Mnohé jeho práce však zakoupilo v 50. letech muzeum Moderního umění v New Yorku.⁷³

V současnosti se můžeme v Praze s Kupkovým dílem seznámit ve stálé expozici Národní galerie Česká moderna I. ve Veletržním paláci nebo také v Museu Kampa. V aukcích patří jeho plátna k nejdražším. Při olympijských hrách v Londýně roku 2012 bylo architektonické řešení Českého olympijského domu inspirováno Kupkovým obrazem *Dvoubarevná fuga*.⁷⁴ „Na výstavě ***Coal and Steel***, kterou pořádá londýnské České centrum, se oslovení výtvarníci prezentují díla, která jsou jejich referencí na modernismus začátku 20. století. Ten je symbolizován Kupkovou malbou *Amorfa, fuga dvou barev z roku 1912* právě stoletým dílem, které inspirovalo vizuální styl české olympijské výpravy pro LOH 2012 v Londýně. Název výstavy odkazuje i na společnou fascinaci stroji a mechanizací, kterou Češi a Britové sdílí i např. populárním nadšením pro vlaky a parní stroje.“⁷⁵

František Kupka byl pro Čechy Francouzem a pro Francouze Čechem. Pro všechny tedy cizincem a podivínem. Jeho myšlenky předběhly svou dobu a zůstávaly nepochopeny, velký objevitel zůstával osamocen ve své venkovské pevnosti. Dnes se můžeme pokusit podívat se na svět jeho očima a sledovat tok jeho neklidných myšlenek.

⁷³ Hora-Hořejš, 2009

⁷⁴ Pražský deník extra, duben 2012, s.4

⁷⁵ http://www.mzv.cz/london/cz/aktuality/v_londynskem_olympijskem_projektu_se.html /3.2.2013

4 Praktická část

„Umělecké dílo poznávané prostřednictvím vlastní činnosti je jakoby znovu vytvořeno.“⁷⁶

4.1 Cíl praktické části

Za cíl praktické části své práce jsem si stanovila vytvoření, realizaci a zhodnocení projektu výtvarné výchovy pro volnočasové zařízení.

U každé části programu jsem si stanovila dílčí cíle. Jejich splnění umožní ověření vhodnosti zvolených postupů a metod.

Tato práce by měla být srozumitelnou pro další pedagogy a posloužit jako námět pro jejich činnost i v jiných volnočasových zařízeních.

4.2 Podmínky projektu

Vytvořila jsem výtvarný projekt podle pojetí Zhoře a Roeselové s úzkou vazbou na výtvarné umění (viz kapitola 2.4.). Motivační činnosti ponechávaly žákům prostor pro vlastní řešení problému. Velký důraz jsem kladla na reflektivní činnosti a propojení navozeného zážitku se současným světem dětí.

Dlouhodobý projekt jsem připravila pro prostředí Domu dětí a mládeže v Praze 8. Výtvarné kroužky zde probíhají ve velké světlé místnosti, k dispozici jsou pracovní stoly, malířské stojany i malý tiskařský lis. Do kroužku může být přihlášeno 6 – 15 dětí ve věku od 8 do 15 let. V praxi však starší děti přecházejí do kurzů pro mládež a dospělé Kresba, Malba nebo Modelování. Kroužek se schází jedenkrát týdně od září do června a trvá 90 minut, obvykle se tedy uskuteční asi 30 setkání za školní rok.

Příměstský tábor jsem realizovala v tomtéž prostředí, navíc jsme využili další prostory DDM – „Studio“ s možností zatemnění, divadelní sál, zahradu, terasu, zahradní domek a hřiště s umělým povrchem. Budova DDM se nachází v klidné zástavbě, pěšky je možné dojít k několika chráněným přírodním oblastem, odkud je také výhled na Prahu. Výhodou je také výborná dopravní dostupnost, nedaleko je stanice metra C a zastávky několika tramvajových i autobusových linek. Obědy byly zajištěny v blízké restauraci, kde nám již několik let ochotně vycházejí vstříc. Tábora se oproti plánovaným 20 dětem pro velký zájem zúčastnilo 25 dětí ve věku od 6 do 15 let, nejmladší děti přicházely v doprovodu starších sourozenců.

⁷⁶ Babyrádová, 2005, s.56

4.3 Metody pedagogického reflektivního šetření

Pro ověření projektu jsem vybrala nejrozšířenější způsoby výzkumu kvalitativního: účastnické pozorování, skupinové a individuální rozhovory. Pro získání základních údajů o dětech a jejich zájmových aktivitách jsem připravila dotazník.

Účastnické pozorování: děti jsem průběžně při práci fotografovala, postřehy o jejich chování jsem si zaznamenávala. Také kolegové mě upozorňovali na zajímavé reakce dětí v průběhu tábora. Jména všech dětí jsou v práci pozměněna, zachován je jejich věk.

Individuální rozhovory probíhaly na závěr dne, kdy jsem s některými dětmi ještě zůstala v zahradě DDM. Podnětné byly také krátké rozhovory s rodiči. S několika dětmi jsem měla možnost hovořit ještě v časovém odstupu několika týdnů.

Pro ověření splnění dílčích cílů jednotlivých částí programu jsem volila metodu řízeného **skupinového rozhovoru**. Z těchto debat jsem pořizovala se souhlasem dětí i jejich rodičů audiozáznam.

Dotazník jsem vytvořila za účelem získání informací o věku a zájmech dětí a o jejich volnočasových aktivitách. Volila jsem většinou uzavřené otázky, na závěr jsem ponechala prostor pro další sdělení. Dotazník byl vyplňován anonymně ve spolupráci s rodiči, proto jsem nemohla vymáhat jeho odevzdání všemi dětmi a získala jsem jen neúplnou informaci.

Písemné záznamy **autoreflexe** jsem si pořizovala každý večer.

4.4 Zpracování projektu

„Scénář je představou o možném vývoji snů a dějů, prozatím nekonfrontovanou se skutečností, proto je nutno ji v průběhu akce modifikovat, dále dotvářet a pružně přizpůsobovat momentálním konkrétním okolnostem.“⁷⁷

4.4.1 První školní rok projektu

Cíle: Žák:

- se seznamuje s kulturou oblasti, ve které žije
- vytváří vlastní díla na motivy výtvarných děl minulosti
- komunikuje s ostatními, prezentuje a zdůvodňuje výsledky své práce

Čas: 90 minut 1x týdně, od září do června – tj. asi 35 částí

Věková kategorie: 6 -13 let, 8 - 15 dětí

Místo: kreslárna a keramická dílna DDM Praha 8, případně další místa v Praze

⁷⁷ Hanuš in Ušáková, 2011, s. 24

Výtvarné techniky: kresba, malba, grafika, keramika, koláž, fotografie, prostorová tvorba

Pomůcky: reprodukce výtvarných děl, filmy, artefakty, výtvarné potřeby dle možností a uvážení, fotoaparát pro dokumentaci

Průběh aktivit: Každý z navrhovaných námětů předpokládá vlastní úvod, ve kterém se žáci pomocí reprodukcí, filmu nebo vlastní zkušenosti (výstava, exkurze) seznámí s daným tématem, zejména s okolnostmi vzniku díla – dobou, místem vzniku, způsobem uvažování, podmínkami pro tvorbu.

Ve druhé části se žáci zabývají vlastní tvorbou a zde jednají vždy sami za sebe nebo spolupracují ve skupinkách, do díla vkládají svoje pocity, postoje, dovednosti, zkušenosti.

Je velmi důležité nikdy neopomenout třetí část, kdy žáci hovoří o své práci, srovnávají různé přístupy, hledají pro sebe poselství, která jim pomohou pochopit nejen dávnou kulturu, ale především sami sebe a spolužáky, svět, ve kterém žijí.

1. Pravěk – pozůstatky doby ledové, ledovce, vodní plochy i jezírka – akční malba v chladných barevných tónech.
2. Pravěké skalní malby – na velkém frotážovaném formátu přírodními pigmenty
3. Venuše – ideál ženy v různých dobách – modelování z hlíny
4. Starověký Egypt – egyptský figurální kánon – panáček s patentkami místo kloubů, zobrazování postavy pomocí této pohyblivé šablony
5. Egyptské obrázkové písmo – obrázky jako symboly věcí – kresba tuší
6. Sumerský zákoník – otisky dřívka do hliněné destičky – pravidla a jejich dodržování
7. Mínojský labyrint – červená nit – tisk ze šablony na textil (např. plátěná taška)
8. Řecká červenofigurová a černofigurová keramika – vyškrabávání motivu (záznam děje, ornament, vazba na komix) do voskového podkladu zakrytého akrylovou barvou nebo tuší
9. Antický chrám – prostorový model z odpadového materiálu – ruličky, krabičky atd., případně výtvarná akce s ohněm a sádrou „Herkulaneum“ – výbuch sopky
10. Středověk a posun ve světovém názoru, monoteismu; symboly křesťanství - mozaika
11. Gotické vitraje – vystřihovánka s transparentním papírem nebo „Windows barvy“, světlo jako duchovní symbol, projevy světla
12. Postavy z pověstí – mnich, bílá paní, skřítek, rytíř – loutka, návrh oděvu a stylizace tváře
13. Stárnutí staveb – postupná destrukce linorytové matrice - hrad
14. Mistr Theodorik – význam materiálu v gotické tvorbě, přítomnost prostřednictvím ostatků, atributy – parafráze zvoleného díla
15. Gotická dlažba – návštěva památky v okolí, kreslířský přepis a vlastní keramická tvorba

16. Rytířské erby – návrh vlastního erbu s odkazem ke své rodině i zájmům
17. Středověký rukopis, iniciály, iluminace, kronika, kodex
18. Renesanční zájem o vědu – studie křídel hmyzu, peří a kostry ptáků – návrh a model létajícího stroje – kresby a realizace
19. Promyšlená kompozice, perspektiva – společná práce, každý ze skupiny maluje část kopie obrazu (např. Ucello)
20. Sgrafita – rytí motivu do sádrového kachle
21. Alchymisté – míchání barev v průhledných nádobách
22. Knihtisk – společný herbář – tisk z výšky
23. Arcimboldo, kabinet kuriozit, (→H. Piven) – portréty z předmětů – instalace
24. Braunův Kuks – alegorie ctností a neřestí – záznamy postav v pohybu, gesta – fotografie nebo kresebné studie
25. Zátěže. Obraz a jeho rám. Malba podle reálného modelu nebo parafráze zátěže
26. Klasicistní komponované krajina – koláž z dobových rytin a následná malba
27. J. Mánes – deska orloje – měsíce a typické činnosti v roční době tenkrát a nyní
28. Romantismus – motiv putování, tajemství – výprava do pleneru, dobové texty
29. Secesní šperk – odvozený ze studie rostlin – návrh a realizace z drátu a hmoty Fimo
30. Plakát – A. Mucha – použití písma, dekorativnost – problém reklamy a její etiky
31. Impresionismus – záznam dojmu – práce v přírodě
32. Expresionismus – obkreslení postavy na velký formát, barvy vyjadřují nitro i působení prostředí na dítě
33. Kubismus – zakreslení zátěže na průsvitné papíry z různých úhlů pohledu, spojení kreseb do jedné kompozice; rozklad obrazu v kaleidoskopu
34. Kubismus – použití písma, částí obrazu – pozvánka na výstavu
35. Výstava celoroční práce s komentáři, chronologické řazení

4.4.2 Příměstský tábor „Barevný týden“

Cíle: Žák:

- si uvědomuje rozdíl v životě a výtvarném umění dnes a před sto lety
- vysvětlí, jakým přínosem byl František Kupka pro vznik abstraktní malby
- komunikuje a spolupracuje s ostatními žáky
- prezentuje a zdůvodňuje výsledky své práce
- sdělí ostatním, jak se cítí

Čas: jeden týden (pondělí – pátek) v době letních prázdnin, denně 9.00 – 17.00 hodin

Věková kategorie: 6-13 let, 15 – 20 dětí

Místo: DDM Praha 8 a další místa v Praze – viz jednotlivé části

Výtvarné techniky: kresba, malba, grafika, koláž, prostorová tvorba

Pomůcky: CD přehrávač, fotoaparáty, PC, tiskárna, dataprojektor

- kniha s reprodukcemi obrazů F. Kupky (např. Lamač, 1984)
- výtvarné potřeby viz jednotlivé části

Průběh aktivit: program je rozdělen na deset částí, každá z nich má:

- vstupní, evokační část, ve které se děti seznámí s tématem
- hlavní část, která obsahuje výtvarnou aktivitu s hmatatelným výstupem
- závěrečnou část, ve které probíhá reflexe a porovnání s vlastní reálnou zkušeností

Náměty pro jednotlivé části:

- 1 – Vstupní, evokační část – Čechy koncem 19. století (ornament – kresba)
- 2 – Vídeňská akademická škola (akvarel, krajinomalba v plenéru – okolí DDM)
- 3 – Okna katedrály (práce s foliemi, fotografie – výlet na Pražský Hrad)
- 4 – Inspirace hudbou, rozkladem světla (kresba mastným pastelem, výroba barevné „káčičky“)
- 5 – Pohyb a jeho fáze (záznamy pohybu pomocí stínů, suchý pastel)
- 6 – Umění (v) pohybu – návštěva NG (fotografie a video)
- 7 – Čtyři příběhy černé a bílé (grafika – tisk z papířorytu)
- 8 – Stvořené motivy (tempera, tisk razítky)
- 9 – Jazz hot a mašínismus (kresba tužkou, koláž – Technické muzeum)
- 10 – Reflexe celého týdne, výstava (prezentace vlastní tvorby, vernisáž)

4.4.2.1 ČÁST 1 – Vstupní, evokační část – Čechy koncem 19. století

Cíle: Žák:

- si uvědomuje rozdíl v oblékání, hudbě a jednání dnes a před sto lety
- předvede ve dvojici, jak se zdravili lidé před sto lety a jak se zdraví nyní
- vysvětlí, co zobrazovali umělci na obrazech koncem 19. století
- vytvoří na základě metodických materiálů jednoduchý ornament
- diskutuje ve skupině o vytvořených ornamentech
- sdělí ostatním, jak se cítí

Čas: pondělí 9:00 – 12:30 = 3 hodiny, 30 minut

Místo: DDM Praha 8 – zahrada, případně kreslárna

Výtvarná technika: opakování prvku - lineární kresba tužkou, pastelkami

Pomůcky:

- Účastníci dostanou pokyn⁷⁸, aby přišli oblečení v „kostýmu“ konce 19. století – dívky dlouhé sukně, chlapci košile nejlépe s vestičkou, všichni klobouky
- CD přehrávač s hudbou z konce 19. století
- dobové obrázky lidí, staveb, měst
- 2D reprofoto hlavy F. Kupky v životní velikosti, doplněné košilí a upravené tak, aby mohlo samo stát – dále „Kupka“
- 20 barevných reprodukcí (A5) maleb přelomu 19. a 20. stol. a zvláště jejich popisky, velký papír a lepidlo nebo lepicí hmota
- předlohy pro ornament, čtvrtky A4, tužky, gemy, pravítka, kružítko, pastelky

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
9:00	Vstupní část 1 - seznamovací <ul style="list-style-type: none">- představení lektorů („můžete nám tykat“)- vysvětlení aktivity Teploměry („ukážete rukou, jako na teploměru, jak se teď cítíte“)	<i>hraje hudba z konce 19. století</i>
9:10	Vstupní část 2 – evokace – pohybovka: <i>„Ocitli jsme se v době před 130 lety, lidé chodili jinak oblečení, nejezdila auta...“</i> Skupinový rozhovor v kruhu, děti doplňují pomocí obrázků. NA SHLEDANOU – DOBRÝ DEN <i>„V té době byli všichni velmi zdvořilí“</i> Hráči stojí v kruhu. Jeden hráč - A, stojící uprostřed kruhu se pomalu blíží k vytypovanému hráči B, stojícímu v kruhu. Dívá se mu do očí. Hráč B se musí rozloučit se svými sousedy – podá jim ruku a řekne: „Na shledanou“. Vydá se k hráči A, podá mu ruku, řekne: „Dobrý den.“ Hráč A si jde stoupnout na původní místo hráče B a podá ruku novým sousedům. Hráč B nyní stojí uprostřed kruhu a hra pokračuje stejným způsobem. <ul style="list-style-type: none">- Jak se zdraví lidé dnes – učitel a žák, dítě a rodič, dva kamarádi, skauti...předvádějte	<i>hraje hudba z konce 19. století</i> dobové obrázky lidí, staveb, měst... <i>Hra je velmi akční, na úvod je třeba několikrát předvést, jak probíhá. Příímým dotykem mezi hráči v akční hře se nenápadně láme první bariéra.</i> <i>Ukončete hru, až se všichni vystřídají.</i>
9:40	Vstupní část 3 – seznámení s Kupkou Mluvte za Kupku a představte jej. Změnil si jméno na	„F. Kupka“

⁷⁸ Viz Dopis pro rodiče, příloha 1

	<p>vlastenecké Dobroš.</p> <p>JMÉNA</p> <p>Říkejte po kruhu svá jména a vymýšlejte, jak byste je změnili, aby zněla vlastenecky. Některé děti budou potřebovat pomoc.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Závěr: vystihuje vaše jméno vaši osobu? - Teploměry („<i>Jak se cítíte teď?</i>“) 	<p><i>Informace čerpejte např. z knihy Lamač, M.: František Kupka, Odeon 1984.</i></p>
10:00	<p>Hlavní část 1 – seznámení s výtvarnou situací koncem 19. stol: MENTÁLNÍ MAPA</p> <p>Kupka studoval na Akademii v Praze a Vídní. Ukažme si, jak pracovali malíři té doby.</p> <p>Rozdejte každému obrázek a náhodnou popisku. Jedno dítě nalepí svůj obrázek doprostřed stolu a všichni zkoumají, zda nemají k němu popisku. Najděte ji a přilepte. Děti navrhnou, který obrázek nebo popiska by mohl přiložit vedle a jakou má souvislost s prvním. Pokračujte, dokud nenalepíte vše. Hotovou mapu vyvěste na nástěnku. Říkejte, co mají všechny reprodukce společného.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Teploměry a přestávka na svačinu 	<p><i>pokud bude větrno nebo deštivo, přesun do kreslírny</i></p> <p>20 barevných reprodukcí (A5) maleb přelomu 19. a 20. stol. a zvláště jejich popisky, velký papír a lepidlo nebo lepicí hmota</p> <p><i>- ukažte, kde jsou záchody a pitná voda</i></p>
11:00	<p>Hlavní část 2 – ORNAMENT – vlastní práce:</p> <p>Kupka studoval u prof. Studničky, vyzkoušejte si, jak takové studium vypadalo. Zopakujte si vlastnosti ornamentu. Vytvořte podle vzorů vlastní ornament. (Děti, rychle hotové s prací, mohou vytvářet ornamenty na podlaze z víček, odštířků nebo jiných materiálů.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Debata nad kresbami – jak se vám pracovalo, co se vám líbí na pracích ostatních. 	<p>- předlohy pro ornament, čtvrtky A4, tužky, gumy, pravítka, kružítko, pastelky</p> <p><i>- hudební kulisa</i></p>
12:00	<p>Závěrečná část/reflexe: JMÉNA V KRUHU</p> <p>Hráči stojí v kruhu. Jeden ukáže na spoluhráče, řekne jeho jméno a vydá se na jeho místo. Jmenovaný hráč si nové místo najde tím, že jmenuje dalšího spoluhráče.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Posadíme se do kroužku a probereme aktivitu dopoledního programu. Připravte si otázky podle cílů této části. - Teploměry a cesta na oběd 	<p><i>Každý by měl říct, co ho nejvíce zaujalo, oslovilo nebo překvapilo a zda může něco vyvodit pro svůj skutečný život v současnosti.</i></p>

4.4.2.2 ČÁST 2 – Vídeňská akademická škola

Cíle: Žák:

- zapíše do obrysu ruky svá očekávání
- reprodukuje šepem přijaté sdělení, uvažuje o jeho smyslu
- sdělí ostatním, jak se cítí

- namaluje záznam krajiny technikou akvarelu

Čas: pondělí 13:30 – 17:00 = 3 hodiny, 30 minut

Místo: Praha - Troja – třešňovka, vyhlídka, DDM

Výtvarná technika: záznam krajiny technikou akvarelu – práce s plochami a skvrnami

Pomůcky: je třeba vzít s sebou na oběd, abychom se nemuseli vracet do DDM

- sedáky, papíry, tužky, kreslicí podložky, obrys stromu na papíře formátu A3
- citáty Platóna, Aristotela (ve 3 výtiscích)
- kelímky, štětce, akvarelové barvy, lahve s vodou, akvarelové papíry, lepenky
- reprodukce obrazu Klávesy piana (ve 3 výtiscích)

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
13:30 14:00	- přesun na vyhlídku Vstupní část 1 – relaxační - Teploměry (jak je vám po obědě) „Příměstský tábor stále teprve začíná, rády bychom věděly, co od něj očekáváte.“ Obkreslete na papír jednu svou ruku a pak do každého prstu napište jedno své očekávání nebo přání. Na lístečky pište, co by mohlo k dobrému průběhu tábora přispět a co jej ohrozit. Lepte na obrys stromu.	sedáky, papíry, tužky, kreslicí podložky <i>Hotové práce nechte podepsat a vyberte – na konci tábora porovnáme, jak se splnila vaše očekávání.</i> Obrys stromu na A3.
14:30	Vstupní část 2 – evokace: TICHÁ POŠTA Známa hra – děti si ve družstvech předávají citát z Platóna nebo Aristotela.	vytištěné citáty (<i>Kupka je studoval, byly mu inspirací</i>)
15:00	Hl. část 1 – AKVARELOVÁ MALBA KRAJINY Vyprávějte o Vídeňské akademické škole a etudách, které v ní studenti malovali. Žáci si přilepí na podložku čtvrtky po všech stranách a lektor předvede, jak zachytit výsek krajiny pomocí hlavních linií. Hotové práce společně ohodnotíme, každý sdělí, jak se mu pracovalo.	kelímky, štětce, vodovky, lahve s vodou, akvarelové papíry, lepicí pásky <i>pauza na svačinu</i>
16:00	Hlavní část 2 – KLÁVESY PIANA - Kimovka „Prohlédněte si obrázek a snažte si zapamatovat co nejvíce motivů, které jste na něm viděli.“ Po chvíli lektor obrázek schová, děti se snaží jmenovat stromy, loďku...klávesy. Společná úvaha, proč jsou na obraze klávesy a ruka.	<i>Pracujte ve 3 skupinách.</i> 3x reprodukce obrazu Klávesy piana
16:15 16:45	- Návrat do DDM. Závěrečná část/reflexe na zahradě DDM Teploměry a reflexe v kroužku.	<i>Každý řekne větu o tom, co ho za celý den nejvíce oslovilo.</i>

4.4.2.3 ČÁST 3 – Okna katedrály

Cíle: Žák:

- uvažuje o vztahu barvy a tvaru, experimentuje s přírodními výplněmi výseku
- pozoruje barevné světlo a experimentuje s jeho mícháním pomocí barevných folií
- sdělí ostatním, jak se cítí

Čas: úterý 9:00 – 12:30 = 3 hodiny, 30 minut

Místo: Pražský Hrad. Trasa: Staré zámecké schody, Jižní zahrady, přes I. a II. nádvoří katedrála sv. Víta, přes II. nádvoří Medvědíím příkopem a pěšinkou zpět na Malostranskou

Výtvarný problém: vztah barvy a tvaru, inspirace dopadem barevného světla

Pomůcky:

- černé kartony A4 s výřezy různých geometrických tvarů (do dvojice), fotoaparáty
- Kupkův text o barvách (Kupka, 1923, s. 111)
- barevná reprodukce obrazu Řazení vertikál; barevné folie – divadelní filtry nebo plastové desky na spisy

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
9:00	přesun do parku u metra Malostranská	
9:50	Vstupní část - BARVA A TVAR -Teploměry -Kupka uvažoval o tom, jaká je souvislost mezi tvarem a barvou. Přečtete text o barvách. Rozdejte kartony s výřezy. Cestou na vyhlídku nad Zámeckými schody zkoumejte, jaká výplň by byla pro váš tvar nejvhodnější. Fotografujte. -Reflexe vstupní části - vyprávění	Kupkův text o barvách černé kartony A4 s výřezy různých geometrických tvarů (do dvojice), fotoaparáty <i>Fotografie děti pošlou e-mailem a vy je vytisknete a vystavte.</i>
10:30	Přesun jižními zahradami, cestou pauza na svačinu	
11:00	Hlavní část – BAREVNÁ SVĚTLA -Prohlídka katedrály se zaměřením na vitraje, které vznikly počátkem 20. století. Kupka byl fascinován hrou světél v oknech. -Venku každý dostane 1 barevnou folii. Děti nastavují folie světlu a na mramorové podlaze hradního nádvoří vytvářejí barevné obrazce, skládají barvy. Svou nejlepší kompozici předvedou ostatním. -Přesun Jelením příkopem na Malostranskou.	http://www.hrad.cz <i>do prostoru pod západní kruchtou je volný vstup</i> Řazení vertikál barevné folie fotoaparát pro lektora– <i>zaznamenejte průběh tvoření i výsledky</i>
11:30	Závěrečná část/reflexe v parku Malostranská Teploměry a reflexe v kroužku.	

4.4.2.4 ČÁST 4 – Inspirace hudbou, rozkladem světla

Cíle: Žák:

- rozlišuje rozdíl v intonaci různých evropských jazyků
- zaznamená svůj zážitek z hudby graficky, respektuje a doplňuje práci ostatních
- vyrobí funkční káču
- pozoruje, jak se při pohybu Newtonova kotouče skládají barvy
- sděluje ostatním, jak se cítí

Čas: úterý 13:30 – 17:00 = 3 hodiny, 30 minut

Místo: DDM Praha 8 – zahrada, kreslárna

Výtvarný problém: spojitost vnímání hudby a tvaru, barvy

skládání barev na barevném kotouči

Pomůcky:

- 2D reprofoto hlavy F. Kupky
- stejný výtisk krátké povídky (L. N. Tolstoj: Tetřívka a liška) pro každého, sedáky
- reprodukce obrazu Dvoubarevná fuga a Klávesy piana od F. Kupky
- papíry A3, lepicí páska, pastely (olejové nebo voskové).
- CD přehrávač se skladbou J. S. Bach: Preludium a fuga B dur
- skleněný hranol, ořezané tužky, kousky kartonu, čtvrtky, nůžky, lepidlo Herkules, barevné fixy nebo tuše

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
13:30	Vstupní část – evokace - JAZYKY Posaďte se do kruhu. „Kupka“ vypráví, jak ho dusila Vídeň a jak se přestěhoval do Francie. Stejnou českou větu čte s různým přízvukem – „francouzským, anglickým, německým, ruským“. Rozdejte dětem povídku. Čtete ji nejprve česky po větách v kruhu, pak několikrát s různým přízvukem podle zadání lektora. MUZIKANTI Dvojice dětí předvádí pantomimicky hru na hudební nástroj, ostatní hádají na jaký. Teploměry.	„Kupka“ Sedáky. Krátká povídka. <i>Stejný výtisk pro každého. Počet vět zhruba odpovídá počtu dětí.</i> Klávesy piana.
14:30	Hlavní část 1 – MALOVÁNÍ HUDBY V KRUHU - Vyprávějte o obraze Dvoubarevná fuga, který byl i inspirací pro České centrum na LO2012. - Každý se postaví k jednomu z papírů a vezme si libovolný pastel. Během hry se nesmí mluvit. Až zazní hudba, každý ji začne vnímat a malovat na svůj papír, ale	Dvoubarevná fuga. CD přehrávač s Bachovou fugou. <i>Stejný počet papírů jako děti předem umístěte do kruhu tak, aby se</i>

	postupně pokračuje na další ve směru hodinových ručiček. Usměrníte rovnoměrný pohyb po kruhu, zklidňujte rušiče. Hra končí s koncem skladby. -Teploměry a reflexe.	<i>dotýkaly a přilepte páskou k podlaze.</i> <i>Krátká přestávka.</i>
15:00	Hlavní část 2 – NEWTONOVY KOTOUČE „Kupka“ mluví o tom, jak byl fascinován rozkládáním světla na barvy. Ukáže, jak se bílé světlo při průchodu hranolem rozloží na duhu. Ukažte hotovou káču. Děti vyrábí každé svou „káču“ z ořezané tužky a kousku kartonu. Na tento základ pak vytváří několik barevných kotoučů, experimentují s rozložením barev. - Roztácejte káči a pozoruje skládání barev. Uspořádejte závody, komu se káča vydrží točit déle.	„Kupka“ skleněný hranol ořezané tužky, kousky kartonu, čtvrtky, nůžky, lepidlo Herkules, barevné fixy nebo tuše
16:00	Závěrečná část 1 – pohybová (venku na zahradě): SLONÍ ZÁVODY Vytvořte dvě stejně silná družstva. Hráči udělají sloní nos, běhají štafetově ke kolíku, 5x se kolem něj (za chobot) otočí a běží zpět.	<i>Tuto část lze vynechat.</i> Dva kolíky zabodnuté do země asi 50 cm dlouhé
16:30	Závěrečná část 2 – reflexe v kroužku Posadíme se do kroužku a probereme aktivity odpoledního programu. Teploměry.	

4.4.2.5 ČÁST 5 – Pohyb a jeho fáze

Cíle: Žák:

- vysvětlí pojem mimoslovní komunikace a předvede na příkladech
- zaznamená rozfázovaný pohyb
- sděluje ostatním, jak se cítí

Čas: středa 9:00 – 12:00 = 3 hodiny

Místo: DDM Praha 8 – zahrada

Výtvarný úkol: zachycení fázování pohybu – kresba suchým pastelem

Pomůcky:

- CD přehrávač s rytmičkou hudbou a bateriemi nebo prodlužovacím kabelem
- suchý pastel, čtvrtky A1 do dvojice, lepicí hmota na připevnění, fixativ
- František Kupka: Jezdci nebo Poklona nebo skici dívky s míčem
- školní křídly barevné

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
9:00	Vstupní zahřívací část - zahrada – MOLEKULY Všichni se pohybují po prostoru. Na zvolání vedoucího hry tvoří skupinky po dvou, šesti, třech atd. ŠMAJDAČKA Po prostoru rozmístíte sedáky. Všichni se na ně posadí – až na jednoho hráče, který si stoupne dál od svého sedáku. Jeho úkolem je šmajdat (slepičími kroky – děti znají) k volnému sedáku. Úkolem ostatních hráčů je místo mu zasednout. Kdo se ale jednou ze svého místa zvedne, ten už se na něj nemůže vrátit!	<i>Dnes se budeme zabývat pohybem a jeho záznamem.</i> přehrávač s dramatickou hudbou, sedáky <i>v případě deště lze hrát v místnosti na židlích</i>
9:30	Hlavní část 1- GESTO A JEHO VÝZNAM Děti si připraví ve dvojicích krátkou mimoslovní interakci (blahopřání k narozeninám, kárání žáka atd.) Předvádějí ostatním a ti hádají, co dvojice sdělovala.	kartičky se situacemi, které mají děti předvádět
10:00	Hlavní část 2 – ZÁZNAM GESTA Stejně jako Kupka ve dvojicích zachyťte rozfázované gesto nebo dialog pomocí gest. Využijte možnosti obkreslovat siluety postav – sluneční nebo umělé světlo podle okolností. Vybarvujte vzniklé plošky. Hotové práce dětem zafixujte. Uspořádejte výstavu hotových prací a srovnajte s Kupkovým obrazem Jezdci. -Teploměry a přestávka na svačinu.	suchý pastel, čtvrtky A1 do dvojice, lepenky, lepicí hmota fixativ František Kupka: Jezdci
11:20	Hlavní část 3 – ČLOVĚK JAKO MÍRA KRESBY Kresbu může také určovat velikost jejího autora, délka paží, výška postavy. Na asfaltovém chodníku zaujměte nějakou polohu a tvořte linie školní křídou všude tam, kam dosáhnete. Prohlédněte si společně všechny výtvary.	školní křídly barevné <i>Dokumentujte průběh i výsledky práce.</i>
11:40	Závěrečná část/reflexe: -V kroužku a probereme aktivity dopoledního programu. Jak se vám pracovalo, co se vám líbí na pracích ostatních. -Teploměry a cesta na oběd	

4.4.2.6 ČÁST 6 – Umění (v) pohybu – návštěva NG**Cíle: Žák:**

- užívá vizuálně obrazná vyjádření k zaznamenání vizuálních zkušeností, zkušeností získaných ostatními smysly a k zaznamenání podnětů z představ a fantazie
- užívá prostředky pro zachycení jevů a procesů v proměnách a vztazích; k tvorbě užívá některé metody uplatňované v současném výtvarném umění a digitálních médiích – počítačová grafika, fotografie, video, animace

- interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti i minulosti; vychází při tom ze svých znalostí historických souvislostí i z osobních prožitků⁷⁹

Věková kategorie: NG doporučuje 12 – 15 let,

ve smíšené skupině mohou pracovat i mladší děti

Čas: středa 13.00 – 17.00 = 4 hodiny,

Místo: NG – Veletržní palác

Výtvarný problém: vytvoření pohyblivého obrazu pomocí moderní techniky

Pomůcky:

- USB klíč na vytvořená videa
- ke vstupence je třeba dodat jmenný seznam dětí
- pomůcky i techniku zajistí lektorské oddělení NG, program Umění (v) pohybu je třeba měsíc předem objednat na adrese vzdelavani@ngprague.cz

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
13:00	přesun do Veletržního Paláce	
13:30	Program NG Umění (v) pohybu -Po představení s lektory NG děti zhlédnou video Oskara Fishingera Allegretto a detail ze Spidermana. Hovoří o prvcích animovaného filmu. -Rozdělí se do skupin a fotografují detaily Kupkových obrazů v expozici. -Nafocený materiál stáhnou do počítačů a pomocí programu Ar Kaos vytvoří animovaný klip k hudbě. -Lektoři promítnou vytvořené klipy na plátno a hovoří s dětmi o jejich práci, kterou Vám nahrají na USB klíč.	<i>Program vedou lektori NG.</i> <i>V expozici uvidíme nám známé obrazy a také cyklus grafik Čtyři příběhy černé a bílé. Upozorněte na něj.</i>
16:30	přesun do DDM	

4.4.2.7 ČÁST 7 – Čtyři příběhy černé a bílé

Cíle: Žák:

- rozlišuje pojmy konkrétní a abstraktní, dokáže zjednodušit konkrétní prvek
- vytvoří černobílou abstraktní předlohu pro tisk
- vytvoří vlastní tisky pomocí grafického lisu technikou papírorytu
- sděluje ostatním své pocity

Čas: středa 9.00 – 12.30 = 3 hodiny, 30 minut

⁷⁹ Dle metodického materiálu Lektorského oddělení Národní Galerie
<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13877/UMENI-V-POHYBU.html/1.5.2012>

Místo: DDM Praha 8 – kreslárna

Výtvarný problém: vytvoření abstraktní grafiky technikou papírorytu

Pomůcky:

- CD přehrávač - nahrávky pochodů nebo hudba z válečných filmů
- papíry a tužky, uhlový papír
- František Kupka: Čtyři příběhy černé a bílé - reprodukce
- **grafický lis**, papíry předem natřené disperzním lakem, rýtko (řezáky, kružítko apod.), černá barva na hlubotisk, kousky kartonu, hadříky na nanášení barvy, ředidlo, pasta na mytí rukou, akvarelové papíry, starý telefonní seznam, měkké papíry na sušení tisků

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
8:00	Ještě před příchodem dětí namočte papíry pro tisk a založte je mezi stránky telefonního seznamu	akvarelové papíry, starý telefonní seznam,
9:00	Vstupní část 1 - na hřišti - SEŘAĎTE SE PODLE Když vypukla první světová válka, Kupka se do ní aktivně zapojil. Přísně dětem přikážete, ať se seřadí podle velikosti, abecedy, data narození, ať vystoupí ten, kdo hraje na piáno a podobně.	<i>Lektor přijde ve vojenském oblečení, nesmlouvavě rozkazuje, tváří se nepřístupně...</i>
9:20	Hlavní část 1- ZROZENÍ ABSTRAKCE - kreslárna Vzpomeňme si na cyklus grafik, který jsme včera viděli ve VP. Vysvětlíte pojmy konkrétní a abstraktní. Abstrakce může vzniknout zjednodušením konkrétního nebo tzv. „stvořeným motivem“. Ukažte hotovou matici a její otisk. Děti kreslí návrhy pro vlastní grafiky v jedné barvě, lektoři radí s přípravou předlohy.	Čtyři příběhy černé a bílé – reprodukce papíry a tužky, uhlový papír <i>Upozorněte, že tisk bude stranově převrácený</i>
10:00	Hlavní část 2 – PŘÍPRAVA MATRICE Předved'te, jak vyrývat papíroryt. Pozor na protržení podkladového papíru, je třeba odstraňovat jen lakovou vrstvu. Připravené návrhy děti vyrývají do připravených matic. Přestávka na svačinu.	papíry předem natřené disperzním lakem, rýtko (řezáky, kružítko apod.),
10:30	Hlavní část 3 – TISK Z HLOUBKY Předved'te, jak zatírat barvu do matrice. Pomáhejte dětem s tiskem grafik v lisu, hotové tisky zakládejte mezi měkké papíry, nakonec celý sloupec zatížte. Počítejte s časem na umytí pomůcek i dětí.	grafický lis , černá barva, kousky kartonu, hadříky, měkké papíry, ředidlo, pasta na mytí rukou
12:15	Závěrečná část/reflexe celého dopoledne: Otázky v kroužku: Jak jste se cítili během „vojenského výcviku“? Jak se vám pracovalo s rydlem? Dařilo se Vám zatírat barvu atd.	<i>Výstavu grafik je třeba nechat na odpoledne, až trochu proschnou.</i>

4.4.2.8 ČÁST 8 – Stvořené motivy

Cíle: Žák:

- rozvíjí svou smyslovou citlivost
- vysvětlí, jak asi uvažoval František Kupka při tvorbě grafických znaků pohybu – růstu
- vytvoří vlastní obraz technikou razítkování, používá omezenou barevnou škálu
- sděluje ostatním, jak se cítí

Čas: čtvrtek 13.30 – 17.00 = 3 hodiny, 30 minut

Místo: DDM kreslárna a zahrada

Výtvarný problém: stvořené motivy odvozené z přírody - pomocí opakování tvarů a rytmického střídání barev dosáhnout iluze pohybu, růstu – razítkování temperovou barvou

Pomůcky:

- barevné tužky, papíry, podložky, fotoaparáty
- mosse pěna (špalíčky dřeva na podložení a oboustranná izolepa – není nutné), nůžky, temperové barvy, štětce, čtvrtky A2
- F. Kupka: Okolo bodu, Kosmické jaro, Tvoření

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
13:30	Vstupní část 1- HLEDÁNÍ MOTIVŮ – zahrada DDM nebo blízká příroda Ukažte na reprodukcích Kupkovy „stvořené motivy“ Děti pozorují detaily rostlin, zakreslují si zajímavé tvary. Mohou použít také fotoaparát nastavený na režim makro.	Kosmické jaro, Tvoření, barevné tužky, papíry, podložky, fotoaparáty
	Vstupní část 2 - KDO TU BYDLÍ - pohybovka Vymezte území, která budou představovat les, rybník, louku, pole a hory. Vedoucí hry vyvolává jednotlivé živočichy a rostliny, děti se mají co nejrychleji přemístit do jejich ekosystému Teploměry a pauza na svačinu.	<i>Podle situace může nejpomalejší vypadávat nebo mohou stále hrát všechny děti</i>
15:30	Hlavní část - Kreslárna - STVOŘENÉ MOTIVY Vytvořte svůj vlastní jednoduchý tvar a připravte si tiskátko z pěnové hmoty. Vyberte si škálu barev, kterou budete používat. Stvořte vlastní motiv opakováním tohoto tvaru na formát A2	F. Kupka – Okolo bodu mosse pěna, špalíčky dvoustranná izolepa, nůžky, temperové barvy, štětce, čtvrtky A2
16:30	Závěrečná část/reflexe: Uspořádejte výstavu grafik i stvořených motivů. Každý řekne alespoň jednu větu o tom, jak se mu pracovalo, vymýšlejte názvy pro obrazy. Teploměry. Připomeňte zítřejší výstavu dětem i rodičům.	<i>Pozvánka na výstavu již byla v úvodním dopise.</i>

4.4.2.9 ČÁST 9 – Jazz hot a mašinismus

Cíle: Žák:

- vnímá estetickou stránku technických zařízení z doby před sto lety
- vytvoří obrázek z vlastních kreseb v kombinaci s výstřižky z časopisů
- sděluje ostatním své pocity

Věková kategorie: 6-13 let

Čas: pátek 9:00 – 12:30 = 3 hodiny, 30 minut

Místo: Technické muzeum – <http://www.ntm.cz>

Výtvarný problém: kresba detailu podle skutečnosti, koláž

Pomůcky:

- František Kupka: Synthésis
- 2D reprofoto hlavy F. Kupky
- papíry, podložky a tužky, reklamní letáky, nůžky, lepidla, čtvrtky A4
- ke vstupence je třeba dodat jmenný seznam dětí, není třeba se objednávat

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
9:00	Vstupní část 1 - v DDM - IMPROROZCVIČKA „Kupka“ vypráví o fascinaci technikou na počátku 20. století. Postavte děti do půlkruhu, společně vyrobíte „stroj“. Každý z hráčů si vymyslí jednoduchý pohyb, kterým naváže na pohyb souseda. Rozhýbe se celé soukolí. Lektor jednu součástku zastaví, ostatní se také postupně zastaví. Každý řekne, jakou část ve stroji představoval. Stroj znovu rozběhneme, zrychlujeme až k jeho zkáze. Teploměry a přesun do muzea.	Synthésis 2D reprofoto hlavy F. Kupky <i>technika známá z divadelní improvizace. Můžeme vybrat, o jaký stroj půjde.</i>
10:00	Hlavní část 1- evokace – PROHLÍDKA MUZEA Procházíme expozicí dopravy v menších skupinách, srovnáváme techniku počátku 20. století a současné digitální technologie, ukryté v čípech. Děti si pořizují skici detailů dopravních prostředků.	papíry, podložky, tužky
11:00	Hlavní část 2 – KOLÁŽ – před muzeem Ze skic a reklamních letáků vytvoří děti vlastní koláž.	reklamní letáky, nůžky, lepidla, čtvrtky A4
11:30	Závěrečná část/reflexe Uspořádejte improvizovanou výstavu. Debatujte nad obrázky. Co Vás potěšilo, zaujalo. Cesta na oběd.	<i>Můžete obrázkům vymýšlet názvy.</i>

4.4.2.10 ČÁST 10 – Reflexe celého týdne - výstava

Cíle: Žák:

- prezentuje adekvátním způsobem výsledky své tvorby (připraví výstavu vlastních prací)
- vysvětlí posun ve vnímání počátkem 20. století a nástup abstraktního umění
- srovnává výsledky své práce s díly Františka Kupky
- hovoří s diváky o své práci

Čas: pátek 13:30 – 17:00 = 3 hodiny, 30 minut

Místo: DDM kreslárna nebo zahrada (jen při stálém slunečném počasí)

Výtvarný problém: prezentace vlastních prací

Pomůcky:

- Účastníci dostanou pokyn, aby si přinesli „kostým“ z konce 19. století – dívky dlouhé sukně, chlapci košile nejlépe s vestičkou, všichni klobouky
- CD přehrávač s jazzovou hudbou, fotoaparát, PC, dataprojektor a plátno
- Papíry, pastelky, fixy, šňůry, kolíčky, lepenky....
- obrázky rukou z pondělí
- občerstvení na vernisáž, také tácky, kelímky, ubrousky
- 2D reprofoto hlavy F. Kupky
- výsledky práce za minulý týden, vytištěné fotografie z akčních částí tábora

Průběh aktivity:

čas	činnosti, obsah	poznámky, pomůcky
13:30	Část 1 - instalace výstavy Vysvětlíte, co je vernisáž a jak se při ní chovat Pokyny k instalaci výstavy: každý si najde místo, kde své práce připevní tak, jak uzná za vhodné. Připojí popisku se jménem i jeho vlasteneckou variantou. Rychlejší děti připraví občerstvení.	Výsledky práce za minulý týden, vytištěné fotografie z tábora Papíry, pastelky, fixy, šňůry, kolíčky, lepenky....
15:00	Část 2 - hodnocení, reflexe celého tábora - RUCE obkreslete svou ruku a vepište do ní, co vám nejvíce utkvělo za uplynulý týden. Porovnejte ruku z pondělí a pátku – dejte v kroužku každému možnost hovořit o tom, co ho zaujalo, co se dozvěděl o Kupkovi a přelomu století. RUCE – POHYBOVÁ Všichni se postaví do kruhu, zavřou oči a pravou rukou nahmatají jinou ruku v kruhu a pevně ji chopí. Totéž s levou rukou. Všichni otevřou oči, a aniž by se pustili,	Papíry, pastelky, fixy <i>Stejně zadání jako první den</i> <i>zvuková kulisa z CD</i> Ruce z pondělí <i>Vedoucí hry kontroluje, jestli jsou všechny ruce správně zapojeny</i>

	<p>snaží se vytvořit (rozmotat) kruh.</p> <p>-Zopakujte, co je vernisáž a jak se při ní chovat. Nacvičte gesta pro představování „umělců“.</p> <p>-Nechte čas na převlečení do kostýmů</p>	
16:00	<p>Část 3 - VERNISÁŽ</p> <p>Proslov – dialog lektora a „Kupky“ o prožitém týdnu.</p> <p>Představte každé dítě jménem a ono doplní gestem.</p> <p>Vyfotografujte se společně s „Kupkou“. Předved'te stroj podle volby diváků. Promítejte videa z VP a fotografie z celého tábora.</p>	<p>CD s jazzovou hudbou</p> <p>počítač a dataprojektor</p> <p>s výsledky prací z VP</p> <p>„Kupka“</p>
16:30	<p>Závěrečná část – ZÁVĚR ZÁVĚRŮ:</p> <p>Pozvěte všechny – i rodiče a utvořte soustředné kruhy.</p> <p>Poděkujte rodičům za důvěru a dětem za práci, pozvěte na další akce a kroužky DDM. Teploměry – vysvětlete i divákům. Poslední slovo nechte „Kupkovi“.</p> <p>Dejte pokyn k rozebrání výstavy. S každým se osobně rozlučte.</p>	<p>„Kupka“</p>

4.4.3 Druhý školní rok projektu

Cíle: Žák:

- se seznamuje s výtvarnými tendencemi umění 20. století
- vytváří vlastní díla výtvarnými prostředky používanými ve 20. století
- komunikuje s ostatními, prezentuje a zdůvodňuje výsledky své práce

Čas: 90 minut 1x týdně v průběhu školního roku – září – červen, asi 35 částí

Věková kategorie: 6-13 let, 8 - 15 dětí

Místo: kreslárna a keramická dílna DDM Praha 8, případně další místa v Praze

Výtvarné techniky: kresba, malba, grafika, koláž, fotografie, prostorová tvorba, film a video, instalace, asambláž, akce, koncept...

Pomůcky: reprodukce výtvarných děl, filmy, artefakty, výtvarné potřeby dle možností a uvážení, fotoaparáty, kamery, PC, tiskárna

Průběh aktivit: Stejně jako v prvním roce projektu každý z navrhovaných námětů předpokládá vlastní úvod, ve kterém se žáci pomocí reprodukcí, filmu nebo vlastní zkušenosti (exkurze) seznámí s daným tématem nebo tendencí, zejména s okolnostmi jejího vzniku – dobou, místem, způsobem uvažování a podmínkami pro tvorbu.

Ve druhé části se žáci zabývají vlastní tvorbou a zde jednají vždy sami za sebe, vkládají do díla svoje pocity, postoje, dovednosti, zkušenosti. Akční tvorbu zaznamenáváme pomocí videokamery, koncepty žáci zapisují.

Je velmi důležité nikdy neopomenout třetí část, kdy žáci hovoří o své práci, srovnávají různé přístupy, hledají pro sebe poselství, která jim pomohou pochopit nejen dávnou kulturu, ale především sami sebe a spolužáky, svět, ve kterém žijí.

Náměty pro jednotlivé části⁸⁰:

1. Cesty k abstrakci – Kandinsky - vzpomínky na domov - zjednodušení konkrétního motivu až k abstrakci – opakovaná malba stále silnějšími štetci
2. Mondrian –neoplasticismus - práce s barevnými plochami – koláž z barevných papírů
3. Klee – tajemství – dotvoření fragmentu z reprodukce obrazu
4. Ruský konstruktivismus (Tatlin) – objekt ze špejlí – model stavby
5. Duchamp – ready-made – prostorová tvorba, důraz na instalaci, název a prezentaci díla
6. Dadaismus (Schwitters) – koláž z časopisů, novin, objektů
7. Ernst – frotáž
8. Arp – „kočkopes“ – reliéfní obrázky kombinovaných zvířat z mosse pěny
9. Man Ray – fotogramy - !pozor, práce s chemikáliemi!
10. Poetismus – Taige obrazové básně – koláže, dekalk (nebo kaligramy: Nezval, →Havel)
11. Váchal – magičnost, symboly – vykládací karty – tuš, pozadí motivu frotáž
12. Calder – mobily – prostorová tvorba
13. Surrealismus – Dalí – kolorovaná kresba
14. Nolde – emoce, mimika, grimasa – malba voskem a akvarelem
15. Ensor, (Kmentová) – masky ze sádrových ob vazů nebo papírové hmoty
16. Funkcionalistická architektura – kirigami
17. Pollock, de Kooning – akční gestická malba – tempera nebo akryl
18. Rothko, Boštík - lyrická abstrakce – vrstvený pastel
19. Fontana – spacismus – karton, řezáky a další nástroje
20. Op art – Vasarely – optické klamy - malba
21. Minimalismus – hledání prostoru pro objekt v exteriéru (instalace např. velké krabice)
22. Boudník – aktivní grafiky – tisk z hloubky z chromonáhrady (papíroryt)
23. Nová figurace – Giacometti – drobná plastika z drátu máčená v sádře
24. Nový realismus – Christo – hádej, co jsem zabalil – zákazník a jeho ovlivňování
25. Pop art – Warhol – práce s černobílou fotografií a barevnými filtry
26. Lettrismus – Kolář – roláž, muchláž , proláž
27. Escher – kaleidocykly – parketáž – prostorová tvorba z papíru

⁸⁰ Uhlíř, 2002

28. Šedá – konceptuální umění – zaznamenejte ducha místa
29. Preclík: 52 týdnů dobrého roku – koncept, námět pro dlouhodobou práci
30. Arte povera, land art– práce s odpadovým materiálem, objekt na zahradě
31. Magrot – obrazy pravěkých zvířat ze současných letáků
32. Burian – vědecká ilustrace – vytvoření kostry imaginárního zvířete z obrázků různých kostí a jeho následná kresba nebo malba
33. Graffiti – Haring, současní umělci v Praze – vlastní práce na velké ploše, spreje
34. Goldsworthy –environment - hnízda – práce s přírodními materiály v zahradě
35. Hundertwasser – moderní architektura, tachismus – stavba organické stavby v zahradě – využití šňůr, velkých krabic, látek – společná práce
36. Výstava prací nebo jejich fotografií

4.5 Realizace příměstského tábora

Příměstský tábor jsem nazvala *Barevný týden* a realizovala jsem ho v červenci 2012 pod záštitou Domu dětí a mládeže v Praze 8. Nábor dětí proběhl na webových stránkách DDM v rámci jeho letních aktivit. Před zahájením tábora obdrželi rodiče dopis, kde se dozvěděli nezbytné vstupní informace. Dopis naleznete v příloze 1.

4.5.1 Složení účastníků tábora a jejich motivy k přihlášení.

Podle vnitřní směrnice DDM nebylo možné omezit věk účastníků na 10 – 15 let, jak jsem původně zamýšlela. Na tábor se přihlásilo přes 30 dětí. Přijali jsme 25 dětí ve věku od 6 do 13 let, z toho 16 dívek a 9 chlapců, 5 sourozeneckých dvojic a jednu trojici. Náš tříčlenný lektorský tým posílila studentka B. Hanková.

Očekávala jsem (podle zkušenosti z minulých let), že část dětí přihlásí rodiče na tábor jen proto, aby byly někde „pod dozorem“ během prázdnin. Na můj dotaz v úvodu tábora však všechny děti odpověděly, že věděly, že se hlásí na výtvarný tábor. Podle výsledku dotazníku, který jsem účastníkům rozdala ke konci tábora (viz příl. 2 a 3), byl hlavním motivem pro přihlášení na *Barevný týden* pro 12 dětí vhodný termín, pro 9 dětí výtvarné zaměření, pro 6 dětí oblíbený lektor, pro 9 dětí dobrá zkušenost s Domem dětí a mládeže Praha 8. Dvanáct dětí uvedlo, že se příměstského tábora účastnilo i loni (z toho osm dětí pracovalo se mnou na táboře zaměřeném na grafické techniky nazvaném *Jako když tiskne*). Devět dětí uvádí, že se zúčastní během prázdnin dvou a více příměstských táborů, z toho v osmi případech nepojedou na klasický pobytový tábor. Vyplněný dotazník odevzdalo jen 19 z 25 oslovených dětí.

Jedním z cílů mé práce bylo vytvořit program tábora, který by propojoval celoroční práci ve výtvarném kroužku. Ze všech 25 přihlášených dětí jen jedna dívka navštěvovala výtvarný kroužek Atelier v DDM. Devět dětí navštěvuje různé výtvarné kroužky jinde, o jejich volbě rozhoduje vzdálenost od místa bydliště. Ačkoliv se v poznámce často objevovala slova díky a projevená spokojenost s programem tábora, jen jedna dívka uvádí, že *Barevný týden* ovlivní její rozhodování při výběru zájmových aktivit pro příští školní rok.

4.5.2 Reflexe realizovaného programu po částech

4.5.2.1 ČÁST 1 – Vstupní, evokační část – Čechy koncem 19. století (4.4.2.1)

Poznámky k průběhu: Díky slunečnému počasí jsme mohli úvodní část programu podle plánu realizovat venku na terase, výborná byla hudba na úvod a kostýmy všech zúčastněných.

Ve hře JMÉNA se ukázalo, že není třeba vymýšlet obrozenecké varianty. Jména většiny zúčastněných dětí z 19. století pocházejí a dobře do této doby zapadají.

Při tvoření MENTÁLNÍ MAPY se všechny děti živě zajímaly o umísťování obrazů a popisek, vzájemně si radily s hledáním vhodného místa. Část mapy nám „utekla“ ze čtvrtky, na které jsme pracovali, příště bych jako základ zvolila ještě větší formát (A0). Na závěr dokázaly děti shrnout, že námětem obrazů v 19. století byla krajina, město, postavy nebo historické výjevy. (Viz příl. 4, obr. č. 1)

Práci s ornamentem jsme přesunuli do kreslírny. Pro příště doporučuji překreslit předlohy ornamentů do čtverečkové sítě. Závěrečné skládání barevných vícečků bavilo stejně malé i velké děti a skončilo menší bitvou.

Z reakcí dětí: Při rozhovoru nad dobovými obrázky děti rovnou zobecňovaly např.: „*Koncem 19. století byla na ulicích vidět koňská spřežení, jezdily už tramvaje, dámy nosily dlouhé sukně a klobouky.*“ (Hana, 10)

Při hře NASHLEDANOU-DOBRÝ DEN nikdo neměl problém s podáváním ruky (kluci holčkám a naopak), jak se někdy stává. Na závěr jsme mluvili o tom, že jinak pozdraví dítě učitele a jinak se zdraví dva kamarádi. Vyzvala jsem několik dvojic, aby předvedli pozdrav dítěte a babičky, skautů a podobně. Martin (12) a Jan (11) sami předvedli, jak se zdraví rybáři.

Ve hře JMÉNA Jan (11) přišel na to, že Kupkovo jméno Dobroš mohlo mít souvislost s jeho rodištěm Dobruškou.

Při tvoření ORNAMENTŮ Pavla (9) měla chvíli v očích slzy, když se jí nedařilo ornament překreslit, při „teploměrech“ ale ukazovala na stupnici vysoko a dodala, že ji práce velmi zaujala, byla pro ni výzvou. (Viz příl. 4, obr. č. 2 a 3)

Splnění cílů: Pro reflexi (rozhovor v kroužku) této úvodní části jsem měla připravené otevřené otázky. Při společné debatě všichni živě reagovali a bylo zřejmé, že si v hlavě vytvořili celkem správný obraz světa z konce 19. století. Děti většinou říkaly, že se necítí v dobovém oblečení dobře, jen Hana (10) byla s dlouhou sukní i kloboukem spokojena. Každé dítě vytvořilo několik ornamentů, děvčata se více zajímala o barvu, kluci o jejich konstrukci. Mluvili jsme také o tom, že je dobré se při každém obtížném úkolu hned nevzdávat a nestydět se požádat o pomoc. Při zdolání obtížného úkolu pak máme větší radost. S Pavlou (9) souhlasily i další děti, pro které byla mřížka pro překreslování novinkou.

4.5.2.2 ČÁST 2 – Videňská akademická škola (4.4.2.2)

Poznámky k průběhu: V teplém letním počasí byl přesun na vyhlídku dětem dlouhý, ale odměnil nás překrásným výhledem na město. Při psaní očekávání a obav dětí na „lístky“ stromu nám práci znepríjemňoval vítr a špatná kvalita post-itů. Později jsem je přilepila lepidlem a strom byl po celou dobu tábora vystaven v kreslárně. (Viz příl. 4, obr. č. 4)

Při malbě akvarelem byly velké rozdíly v rychlosti dokončení práce. Starší kluci byli pečlivější a stihli jen 1 obrázek. (Viz příl. 5, obr. č. 5 - 7) Při společné prohlídce obrázků bylo příjemné, že děti oceňovaly práce ostatních, upozorňovaly na různé přístupy. Starší děti se více zaměřily na detaily, mladším šlo lépe pracovat se skvrnami. Malba se oproti plánu protáhla, proto jsme nesešli dolů k řece a vraceli se do DDM stejnou cestou.

Děti si výroky Platóna, Aristotela i Kupky ze hry TICHÁ POŠTA pamatovaly celý týden a ve vhodných chvílích je citovaly.

Očekávání dětí – test RUKA: Výsledky tohoto šetření jsem zpracovala do tabulky (Viz příl. 3, tabulka 2). Nejvíce se objevovala přání malovat, kreslit, naučit se nové techniky. Děti se těšily na výlety a nové kamarády. Někteří by chtěli jít plavat, do ZOO – aktivity, které k prázdninám patří. Upřímná byla „ruka“ Aleše (8): „*Je to tu zatím blbý. Možná se to zlepší.*“ Ačkoliv Aleš patřil k dětem, které byly na táboře z nedostatku jiných možností, celkem se do aktivit zapojoval. Často s ním však byly kázeňské problémy.

Z reakcí dětí: všem se velice líbila KIMOVKA, pracovaly s nadšením. Pocity více dětí z přesunu na vyhlídku vystihla Pavla (9): „*Šli jsme moc dlouho a bylo mi horko.*“.

Splnění cílů: Ačkoliv jsem špatně odhadla čas na návrat a nezůstal nám čas pro závěrečnou reflexi, mohu konstatovat, že děti formulovaly a zapsaly do obrysu ruky svá očekávání a také šeptem reprodukovaly přijaté sdělení. O citátech ze hry debatovaly ještě i v dalších dnech. Namalované obrázky jsme prezentovali také na závěrečné výstavě. Děti ochotně ukazovaly na „teploměru“ a mluvily o tom, co je oslovilo nebo jak se cítily.

4.5.2.3 ČÁST 3 – Okna katedrály (4.4.2.3)

Poznámky k průběhu: Původně byla tato část v programu zařazena až na odpoledne. Pro velmi teplé počasí a také po domluvě v restauraci jsme se rozhodli vydat se na Pražský Hrad dopoledne. Tato změna se ukázala být prospěšnou.

Měli jsme obavy z velkého množství turistů v katedrále, proto jsme si na BAREVNÁ SVĚTLA děti rozdělili na čtyři menší skupinky a tak si prohlédli vitraje. S foliemi jsme pak pracovali poblíž sochy sv. Jiří. Některé folie špatně propouštěly světlo, příště je třeba každou předem vyzkoušet. (Viz příl. 7, obr. č. 14 - 15)

Splnění cílů: Tentokrát se velmi podařila závěrečná reflexe v parku. Dětem se líbilo fotografování, výhledy na město z jižních zahrad, prohlídka katedrály, folie i cesta klidným Jelením příkopem. Všechny ochotně vyprávěly o svých pocitech, reflexe proběhla v příjemné pozitivní atmosféře. Mluvili jsme o tom, jak je i jindy zajímavé zkusit se na zdánlivě nezajímavé věci podívat jinak, jakoby skrz „hvězdičkové okýnko“. Fotografie z aktivity BARVA A TVAR většina dětí zvládla poslat e-mailem a ve středu ráno jsme je vytiskli a vystavili v DDM spolu se záznamem práce s foliemi. (Viz příl. 6, obr. č. 8 - 13)

Z reakcí dětí: Lence (8) bylo líto, že bydlí tento týden u babičky a nemá tedy možnost zpracovat a předat nám fotografie z dnešní práce.

4.5.2.4 ČÁST 4 – Inspirace hudbou, rozkladem světla (4.4.2.4)

Poznámky k průběhu: Bylo dobré, že jsem si při aktivitě JAZYKY k větám napsala jména dětí, které je mají číst, protože občas někdo „zaspal“ svou větu. Čtení všechny bavilo a hlavně se dobře hodilo do relaxační chvílky po obědě. Vedoucí Mgr. Králová vypověděla, že měla skutečně pocit, že slyší ruštinu nebo angličtinu, když k nám přicházela z povzdálí.

O předvádění MUZIKANTŮ byl velký zájem, bylo patrné, že mnohé děti navštěvují ZUŠ a mají o hudebních nástrojích a způsobu hry na ně dobrý přehled.

Při MALOVÁNÍ HUDBY V KRUHU Dan (12) a Matěj (11) rušili, musela jsem je na chvíli vykázat z místnosti. Děti byly v kruhu dost natěsno a pohyb po kruhu tedy nebyl

plynulý a děti neobešly celý kruh. Pro příště je třeba pamatovat na dostatek prostoru, aby mohly děti volně přecházet k dalšímu papíru. Když se pak autoři vraceli ke svým „startovním“ obrázkům, byli zvědaví, co na nich přibylo. Pro většinu dětí byl nový zážitek nechat někoho zasahovat do svého díla. Zásah vnímaly spíš jako negativní, někteří ani tuto práci nechťeli vystavit na závěrečné výstavě. (Viz příl. 7, obr. č. 16 - 17)

NEWTONOVY KOTOUČE. Menším dětem lektorky pomáhaly s vystřížením kartonového kruhu, kruhy ze čtvrtky už zvládali všichni. Měli jsme problém se správným umístěním kotouče na tužku tak, aby šla káča snadno roztočit. Ukázalo se, že nejlépe se točí káča se závažím (přidaným kruhem) navlečeným v dolní části dlouhé tužky. Vyhlásila jsem soutěž o složení bílé barvy z barevných výseků⁸¹, nejbližší byla splnění úkolů Eva (8).

Na závěr jsme uspořádali přehlídku a snažili se naráz uvést do pohybu všechny káči. (Viz příl. 7, obr. č. 18).

SLONÍ ZÁVODY nebylo třeba zařazovat, všichni byli zaujati pokusy s kotouči. Přesto jsem se rozhodla je ponechat v programu jako možnost.

Z reakcí dětí: Lenka (8) v reflexi celého dne s nadšením řekla: „*Nevěděla jsem, že se dá třeba hudba malovat.*“

Kluky zajímala konstrukce káči, děvčata si víc vyhrála s různými variantami vyměnitelných barevných kotoučů. Hana (10) jich vyrobila 8. Lenka (8) byla nejprve líná kotouče zdobit, jen je začmárala, pak viděla u jiných dětí, jak se mění tvary a skládají barvy při rotaci a pustila se do práce. Karel (9) vyrobil obří káču, která se skvěle točila. Děti se chtěly s káčami pochlubit rodičům a pokračovat v experimentech, odnesly si je proto hned domů a proto nebyly káči vystaveny na závěrečné výstavě.

Splnění cílů: Děti velice bavilo různě intonovat při čtení českého textu, uvědomily si rozdíly v melodii různých jazyků. Společně vytvořily záznam poslechu Bachovy fugy. Každý vyrobil dokonce několik variant „káči“, i v průběhu práce si děti spontánně ukazovaly, jak se skládají barvy na jejich kotoučích. Říkali jsme si, že opisovat se nemá, ale že je dobré inspirovat se nápadem kolegy – jako bylo dnes přidání závaží a posunutí kotouče dolů.

⁸¹ Taková pomůcka existuje a prodává se pro fyzikální pokusy.

4.5.2.5 ČÁST 5 – Pohyb a jeho fáze (4.4.2.5)

Poznámky k průběhu: Pro hru ŠMAJDAČKA jsme postupně zmenšili herní prostor a přidali další dva hráče, kteří se snaží obsadit volný sedák. Ve srovnání s dospělými děti lépe pochopily princip hry (z místa nesmí vstát ten hráč, který je blízko hráči bez sedáku).

Pro GESTO A JEHO VÝZNAM jsme děti rozdělili do dvojic a rozdali jim připravené kartičky se situacemi, které mají předvést jen pomocí pohybu. Na úvod jsme nechali chvíli na rozmyšlenou a mnohé dvojice se v ní přišly ujistit, jestli správně chápou situaci na kartičce a také s námi konzultovaly způsob jejího předvedení. Ostatní děti se měly ve dvojici poradit a pak uhodnout, co je předváděno. To činilo všem potíže – děti spontánně vykřikovaly své nápady a bylo těžké rozhodnout, kdo se správnému řešení přiblížil nejvíc a kdo byl nejrychlejší. Původně zamýšlené bodování barevnými lístečky se tedy nepodařilo, ukončila jsem ho „podzimem“ – rozhodla jsem všechny body po ploše. Vypadalo to moc pěkně a předešla jsem tím nutně nespravedlivému vyhodnocení hry.

Při malování ZÁZNAMU GESTA jsem se spolehla na slunečné počasí a domnívala jsem se, že bude možné obkreslovat stíny postav. Bylo však polojasno a kapesní svítilny, které obvykle bývají k dispozici ve skladu, odjely na pobytový tábor. Práce tak byla obtížnější, děti obkreslovaly rovnou vzájemně své postavy nebo kreslily figury po paměti. Přesto jsme se před obědem sešli nad zajímavými výsledky. (Viz příl. 8, obr. č. 19 - 23)

Po celkem náročné práci s obrysy a pastelem, byl úkol ČLOVĚK JAKO MÍRA KRESBY příjemně relaxační, zklidňující. Děti kreslily většinou soustředné tvary, stále zvětšovaly obrys své figury v nezměněné poloze. Pečlivě vybíraly barvy, které použijí a jejich pořadí. (Viz příl. 8, obr. č. 24)

Splnění cílů: Děti dokázaly komunikovat beze slov a zaznamenaly rozfázovaný pohyb kresbou suchým pastelem. Mluvili jsme také o prospěšnosti spolupráce obecně.

Zkoušeli jsme vyjádřit své pocity výškou tónu a jindy rychlostí pohybu, ale tyto typy reflexe nebyly tak zřetelné a neposkytovaly tedy tak dobrou zpětnou vazbu jako „teploměry“, proto jsme se k nim vrátili.

4.5.2.6 ČÁST 6 – Umění (v) pohybu – návštěva NG (4.4.2.6)

Poznámky k průběhu: Dopolední program jsme zkrátili, abychom měli dostatek času na práci v Národní galerii. Program jsem objednala předem.

Tentokrát bylo v NG v provozu jen šest z osmi počítačů, děti se tedy rozdělily do skupin po čtyřech a lektorky jim vysvětlily, jak pracovat s digitálním fotoaparátem a jak se chovat v galerii. V expozici jsme si mohli prohlédnout originály obrazů, které jsme v předchozích částech tábora viděli na reprodukcích. Lektorky byly mile překvapeny množstvím znalostí, které děti o Kupkovi měly. Nenapadlo by mě, že děti neznají, jak vypadá plátno napnuté v rámu – jeho ukázka je součástí programu a všechny si plátno se zájmem vzaly do ruky.

Děti pracovaly v počítačové učebně v programu Ar Kaos. Lektorky vysvětlovaly práci po částech, pomáhaly při nesnázích. V každé skupině byly zastoupeny i starší děti, všichni tedy práci s jejich pomocí zvládli. Vytvořená videa nám lektorky promítly ještě v galerii na plátně a mohli jsme si je nahrát na USB klíče.

Z reakcí dětí: Návštěvu expozice a fotografování v expozici děti jednoznačně označily za nejzajímavější část programu. Měly již zkušenosti s fotografováním detailu z etudy s výřezy, práce je snad i proto těšila.

Martin (12) pracoval se skupinou tří dívek a vypověděl: *„Ony mě nechtěly půjčit ten foťák, ale pak na tom počítači, jsem to dělal všechno já, to si nechtěly ani zkusit. Našel jsem v počítači ještě nějaké fotky od minulých skupin a ty jsem nakonec použil.“*

Při čekání na zastávce tramvaje projížděly kolem kočáry tažené koňmi. Děti volaly: *„Koukejte, pan Kupka už jede domů. A támhle jede jeho žena Nini.“*

Splnění cílů: Děti vytvořily videoklip pomocí metody uplatňované v současném výtvarném umění. Reflexe ověřující splnění cílů byla součástí programu LO NG⁸². Formulace cílů je v souladu s RVP, jejich větší obecnost podle mého názoru obtížněji umožňuje jejich ověření.

4.5.2.7 ČÁST 7 – Čtyři příběhy černé a bílé (4.4.2.7)

Poznámky k průběhu: Měla jsem trochu obavy, jak budou děti reagovat na simulaci vojenského cvičení, proto ostatní lektorky měly také kostýmy a hrály s dětmi. Děti však plnily příkazy ochotně. Když jsem s některými kluky mluvila měsíc po skončení tábora, právě Kupkova účast ve válce jim utkvěla v paměti.

Ačkoliv jsem dětem ukázala hotovou matici pro papírořyt, způsob její přípravy i její otisk, často se stávalo, že místo, aby lak odstranily, jen motiv vytlačily do jeho povrchu.

⁸² Lektorského oddělení Národní galerie

Každému vyhovovalo jiné rýtko – děti si mohly vyzkoušet kružítko, špendlík nebo vyškrabovací perko. Menší děti si stěžovaly, že je bolí ruka a mezi rytím si dopřály přestávku.

Z reakcí dětí: Pro TISK Z HLOUBKY je třeba barvu dobře zatřít do vyrytých částí a vyčistit pak povrch matrice. Práce se dobře dařila hlavně Ladě (9), která měla již zkušenosti s papířorytem z loňského „grafického“ tábora. Jitce (13) ani Josefovi (11) se nedařilo barvu správně zatřít, s výsledkem byli spokojeni až po mnoha pokusech. (Ukázky tisků viz příl. 9, obr. č. 25 – 30).

Splnění cílů: Ačkoliv při reflexi ukazovaly děti většinou poměrně nízké hodnoty a komentovaly je tím, že práce byla obtížná, náročná, nedařila se na první pokus, při závěrečné reflexi „RUCE“ se právě papířoryt objevil jako nejsilnější zážitek tábora. Všechny děti zvládly vytvořit a vytisknout abstraktní motiv. Znovu jsme si připomněli, že je dobré nezaleknout se obtížného úkolu a nevzdávat se při prvním nezdaru.

4.5.2.8 ČÁST 8 – Stvořené motivy (4.4.2.8)

Poznámky k průběhu: Pro HLEDÁNÍ MOTIVŮ jsem původně zamýšlela jít do blízké CHKO Salabka, protože však bylo dosti proměnlivé počasí, rozhodli jsme se pracovat raději na zahradě DDM, abychom se mohli schovat při dešti.

Hru KDO TU BYDLÍ vedla Mgr. Králová, zvolila verzi bez vyřazování hráčů. Na závěr hry měly děti ještě napsat seznamy živočichů v jednotlivých prostředích.

Z reakcí dětí: Děti si pochvalovaly příjemnou práci s mosse pěnou, materiál se snadno zpracovává nůžkami. Některé děti neznaly oboustrannou izolepu a bylo třeba tedy vysvětlit, jak se používá. Všechny děti práce velice těšila a byly s výsledky spokojeny - otisky jsme vytvářeli temperami JOVI, které mají jasné barvy a dobře se míchají.

Splnění cílů: Děti si vychutnaly zejména hmatové dojmy při kontaktu s mosse pěnou a hustou temperou. Tento dojem dokázaly také formulovat slovně. Každý vytvořil stejně jako Kupka grafický znak růstu technikou razítkování. Při reflexi jsme společně hledali pro stvořené motivy nová jména. (Viz příl. 10, obr. č. 31 - 36)

4.5.2.9 ČÁST 9 – Jazz hot a mašinismus (4.4.2.9)

Poznámky k průběhu: Stroj na výrobu knih z úvodní IMPROROZCVÍČKY se nám natolik zalíbil, že jsme se rozhodli tuto etudu zařadit do programu odpolední vernisáže.

Díky výluce v MHD jsme nemohli použít běžné přímé spojení do Technického muzea a trochu jsme se proti plánu opozdili. Na PROHLÍDKU MUZEA jsme se rozdělili do tří

menších skupin, každá se pohybovala s jedním lektorem. Zaměřili jsme se na část expozice věnovanou dopravě. Kluci uvítali, že namísto Mgr. Králové šel dnes s námi lektor DDM I. Fajc, který ochotně a odborně odpovídal na jejich technické dotazy. Během prohlídky si děti pořizovaly skicy detailů exponátů. (Viz příl. 11, obr. č. 37 - 38)

Včerejší deštivé počasí trvalo, proto jsme se rozhodly (na doporučení pracovníka muzea) oproti původnímu plánu pracovat ve dvoraně v prvním patře muzea. Výhodou bylo, že zde nefoukalo, děti mohly tedy v klidu pracovat na KOLÁŽÍCH.

Z reakcí dětí: Hana (10) se inspirovala ranní etudou a vytvořila koláž *Stroj na bonbony*.

Splnění cílů: Zejména z přípravných kreseb chlapců bylo patrné, že krásu detailů dobových dopravních prostředků ocenili a že je práce zajímala. Každý vytvořil koláž z vlastních kreseb a výstřížků z časopisů. Při reflexi děti vzájemně obdivovaly originální nápady, inspirované spojením kreseb a výstřížků. (Viz příl. 11, obr. č. 39 - 42)

4.5.2.10 ČÁST 10 – Reflexe celého týdne – výstava (4.4.2.10)

Poznámky k průběhu: Debatovali jsme o tom, zda výstavu instalovat podle tematických úkolů tak, jak nás inspirovalo Kupkovo dílo nebo raději podle autorů. Protože mnohé děti vyjádřily obavy, že by při instalaci podle úkolů někdo mohl práci „odfláknout“ a špatnou instalací tak poškodit práci ostatních, rozhodli jsme se pro instalaci podle autorů.

Samotnou vernisáž jsme zahájili v sousední místnosti „Studiu“, kde jsme promítali fotografie z tábora. Měli jsme potíže se spuštěním videí z Veletržního paláce, technicky zdatný Martin (12) zachránil situaci a klipy jsme mohli promítnout.

Z reakcí dětí: Ve chvíli, kdy kolegové připravovali technické zařízení, jsem byla s dětmi v kreslárně sama a bylo náročné kluky ukáznit. Když jsme si ujasnili, kde bude každý mít svůj prostor pro vystavování, všichni se pustili do práce. Matěj (11), který při debatě nejvíce vyrušoval, se s velkým zájmem zabral do vytváření popisky se svým jménem.

Všichni se na vernisáž těšili, všimla jsem si, že Dan (12) ještě telefonoval rodičům, aby nezapomněli a přišli včas. Potěšilo mě, že v kostýmech se dostavili i někteří rodiče.

Reflexe týdne: Při vyhodnocení závěrečného testu „RUKA“ se ukázalo, že nejvíce děti zaujala práce na papírořytu. Ačkoliv byla poměrně obtížná a některým dětem se nedařila podle jejich přání, devět dětí ji uvedlo jako jednu z nejzajímavějších. Často se v pozitivním hodnocení objevovalo také fotografování a tisk temperou ze šablon. Kázeňské problémy ve velké smíšené skupině reflektovalo pět dětí variantami na vyjádření: „*Vadili mi zlobiví*

kluci“. Lada (9) zařadila mezi nejlepší zážitky tábora: „*Líbilo se mi, jak jsme ukazovali na teploměru.*“ V reflexi v kroužku děti vystihly, že František Kupka zpočátku maloval „*stejně jako ostatní*“, ale později se zajímal o pohyb, barvy a hudbu a vytvářel abstraktní obrazy. Chlapcům v paměti utkvěla Kupkova aktivní účast v první světové válce.

Splnění cílů: Všechny děti velice pečlivě a nápaditě nainstalovaly své práce. Na výstavě rodiče i prarodiče oceňovali práce všech (nejen vlastních) dětí. Děti ochotně odpovídaly na otázky hostů nejen k vlastním obrázkům, ale také k životu a práci F. Kupky.

4.6 Sebereflexe

Sebereflexi vnímám jako velmi důležitou součást své práce. Posouzení a zhodnocení chyb nebo úspěchů při přípravě, realizaci i hodnocení projektu je důležité pro můj osobní i profesní růst.

Studium na Pedagogické fakultě je logickým pokračováním mého celoživotního zájmu o vedení dětských a mládežnických kolektivů. Tvorba projektu vycházela z teoretické přípravy – opírala se o znalosti z literatury i z absolvovaných kursů, velký podíl měly zkušenosti získané při vedení zájmových kroužků, pobytových i příměstských táborů. Výhodou byla znalost prostředí i kolegů v Domě dětí a mládeže z doby, kdy jsem byla jeho zaměstnancem. Tyto skutečnosti podrobněji popíšu v následujících podkapitolách.

4.6.1 Teoretická příprava

Pro sestavení projektu jsem se snažila co nejdůkladněji seznámit s dílem a myšlenkami Františka Kupky, pozornost jsem věnovala také celkovému klimatu v Evropě na přelomu 19. a 20. století. Základem pro mě byla Lamačova monografie⁸³, doplnila jsem ji prostudováním monografie Vachtové⁸⁴ a také v knihovnách dostupných katalogů (viz literatura). Několikrát jsem navštívila stálou expozici Kupkových prací v Sovových mlýnech i Veletržním paláci. Seznámila jsem se s Kupkovými myšlenkami v jeho knize *Tvoření v umění výtvarném*⁸⁵. Za velice podstatnou pokládám Goldingovu studii o fenoménu vzniku abstraktní malby *Cesty k abstraktnímu umění: Mondrian, Malevič, Kandinskij, Pollock, Newman, Rothko a Still*.⁸⁶

Na základě těchto vědomostí jsem pak vybírala momenty z Kupkova díla, o kterých jsem se domnívala, že by mohly přispět k vytvoření celkového obrazu jeho života a zejména

⁸³ Lamač, 1984

⁸⁴ Vachtová, 1968

⁸⁵ Kupka, 1923

⁸⁶ Golding, 2003

k pochopení jeho myšlenkových postupů. Vytvořila jsem nejprve rámcový program, který jsem poté doplňovala o úvodní evokační a motivační části. Velkou pozornost jsem věnovala reflexím. Program jsem sepsala do přehledné podoby. Zde mi byly vodítkem metodické materiály Lektorského oddělení Národní galerie, se kterými jsem se seznámila v rámci předmětu Výtvarný projev a výchova III a také přednášky a semináře předmětu Evropská dimenze ve vzdělávání.

V květnu 2012 jsem požádala o posouzení projektu odborníky. Odborný komentář mi poskytla vedoucí mé práce PaedDr. Hanková, Doc. Šamšula z Katedry výtvarné výchovy Pedagogické fakulty UK a také Mgr. Kabátníková z lektorského oddělení Národní galerie. Díky spolupráci Katedry Výtvarné výchovy s NG jsem připadla na myšlenku zapojit do projektu jeden z programů lektorského oddělení NG namísto původně zamýšlené prosté návštěvy v expozici NG.

Některé úpravy jsem provedla teprve v průběhu tábora – tak jak vyžadovaly aktuální okolnosti. Tyto změny jsem do projektu zapracovala zpětně.

4.6.2 Empirická příprava

Tento projekt jsem mohla vytvořit zejména díky svým praktickým zkušenostem. V letech 2007 – 2010 jsem pracovala jako Pedagog volného času v DDM Praha 8. Vedla jsem výtvarné kroužky pro všechny věkové kategorie. Každý rok jsme kromě pobytových táborů pořádali i tábory příměstské; ze zkušeností s vedením výtvarných táborů *Zahrada* (2008), *Pražské pověsti* (2009) a tábora zaměřeného na grafické techniky *Jako když tiskne* (2011) jsem při přípravě Barevného týdne vycházela zejména.

Hry a aktivity, které jsem do projektu zařadila, jsem si v naprosté většině případů vyzkoušela „na vlastní kůži“ v rámci absolvovaných výcviků a kurzů. V posledních letech to byly:

- *Studium pedagogiky*, Univerzita Palackého v Olomouci, 2007
- *Hlavní vedoucí táborů pro děti a mládež*, Dům dětí a mládeže hl. m. Prahy, 2009
- *Zdravotník pro zotavovací akce pro děti a dorost*, Prázdninová škola Lipnice, o.s. – Outward Bound ČR, 2009

Některé aktivity a výtvarné činnosti jsem si prožila jako účastník dílen Lektorského oddělení Národní galerie pro studenty a dospělé. Za všechny jmenuji program *Na návštěvě u paní Múzy* (2010), který interaktivní formou seznamuje účastníky s životem a tvorbou Z. Braunerové a jejími současníky. Mnohé zkušenosti jsem načerpala na letních krajinářských

dílnách LO NG: *S nohama v potoce a hlavou v oblacích* (2009 a 2011) a také na týdenní prázdninové dílně, kterou pořádalo LO NG ve spolupráci s Prázdninovou školou Lipnice *Triboluminiscence* (2010).

4.6.3 Technická příprava

Velkou výhodou pro mě byla dobrá znalost prostředí – vybavení učeben, zahrady i znalost okolí DDM Praha 8. S pomocí interních zaměstnankyň DDM jsem dobře zvládla i nutné administrativní náležitosti, získaly jsme grant zřizovatele DDM - Magistrátu hl. m. Prahy na nákup materiálu.

Výtvarný materiál jsem nakoupila v osvědčených prodejnách výtvarných potřeb, potřebné materiály jsem mohla vytisknout a namnožit na tiskárně a kopírce v DDM.

4.7 Doporučení pro příští realizaci

Většina vytčených cílů ověřovaného projektu byla splněna, pro příští realizaci příměstských táborů tohoto typu jsem tedy ze své práce vyvodila tyto závěry a tato doporučení:

- ✓ Metodu projektu je možné využít pro ucelený program příměstského tábora ve volnočasovém zařízení. Prostředí města přitom není třeba vnímat jako nevýhodu, naopak je možné využít pro výchovnou činnost prostředí galerií, muzeí i městských parků, zahrad nebo přírodních památek.
- ✓ Na výtvarnou činnost je možné pohlížet jako na formu zážitku, zadání výtvarného úkolu je možné považovat za výzvu. Rozbor a reflexe takové prožitkové události může vést k získání zkušeností přenositelných do dalšího života a tedy k osobnostnímu a osobnostně-sociálnímu rozvoji.
- ✓ Práci ve dvojicích nebo skupinách děti vítaly, stejně jako možnost zpětné vazby. Velice dobře fungovala rychlá a přitom snadná metoda škálování, kterou v práci nazývám „teploměry“. Děti rády hovořily o svých pocitech při tvoření. Důrazně doporučuji vždy počítat s dostatečnou časovou dotací pro reflektivní rozhovory.
- ✓ Život a dílo Františka Kupky je vhodným námětem pro vytvoření bohatého programu pro příměstský tábor.
- ✓ Moderní abstraktní umění je možné přiblížit už i žákům základní školy. Požadavek DDM, aby byl příměstský tábor otevřen pro všechny děti od 6 do 15 let, je tedy možné bez obav respektovat.

- ✓ Podle vnitřní směrnice DDM není možné snížit počet účastníků na 12 – 16, rozhodně však doporučuji nepřekročit počet 20 účastníků tábora.
- ✓ Spolupráce s interními zaměstnanci DDM je velmi prospěšná. Umožňuje zejména přístup k technickému vybavení (diaprojektor, tiskárna) a usnadňuje veškerou administrativu potřebnou pro hladký chod tábora.
- ✓ Pro ověření správnosti použitých metod se mi osvědčila velká pozornost věnovaná stanovení konkrétních cílů jednotlivých částí.
- ✓ V projektu jsem provedla tyto změny, které doporučuji v programu ponechat:
 - Přesunula jsem návštěvu Pražského Hradu na dopoledne
 - Doplnila jsem vernisáž o předvedení improvizace „stroj“
 - Hru Sloní závody nebylo třeba zařazovat do programu, přesto jsem se rozhodla ponechat ji v programu jako možnost.
- ✓ Příměstských táborů se neúčastní děti pracující ve výtvarných kroužcích. Není tedy možné navrhované propojení všech tří částí projektu. Ověřila jsem však, že části *První školní rok projektu*⁸⁷ a *Barevný týden* mohou být realizovány samostatně. Pro případnou samostatnou realizaci dosud neověřené části *Druhý školní rok projektu* doporučuji na její úvod přidat výběr z programu *Barevného týdne*.
- ✓ Děti se na příměstské tábory ve stejném volnočasovém zařízení hlásí opakovaně. Je tedy možné na realizované projekty navazovat meziročně.
- ✓ Ačkoliv se jednalo o projekt výtvarný, osvědčilo se zapojení metod dramatické výchovy a osobnostně-sociální výchovy.

⁸⁷ *První školní rok projektu* jsem realizovala s dětmi v kroužku DDM Výtvarný atelier ve šk. roce 2007/8.

5 Závěr

Ve své práci jsem se zabývala využitím metody projektu pro volnočasové zařízení. V teoretické části jsem vymezila hlavní pojmy, zabývala jsem se pedagogikou volného času i charakteristikami věkových zvláštností ve vztahu k volnočasové pedagogice a k vývoji výtvarného citění. V této části pro mě bylo obtížné zejména ujasnění různosti přístupů k projektové metodě a utřídění dalších dílčích metod.

Cílem praktické části bylo navržení, realizace a zhodnocení programu pro příměstský tábor. Námětem programu byl fenomén zrození abstraktního umění na příkladu života a díla Františka Kupky. Navržený program jsem realizovala v létě 2012 ve volnočasovém zařízení Spirála pro děti ve věku od 6 do 14 let. Považuji za pozitivní, že děti se se zájmem do programu zapojily, v průběhu práce dokázaly diskutovat o svých zážitcích. Stejně jako Kupka se vydaly na cestu experimentování a hledání. Nebály se objevovat a tím se jim otevřela cesta nejen k poznání, ale i k pochopení abstraktního umění. Na závěr děti hrdě prezentovaly své výtvary na výstavě. Jsem proto přesvědčena, že metoda projektu je pro volnočasovou pedagogiku vhodná.

Pro mě osobně byla práce na bakalářské práci velkým přínosem. S potěšením jsem se probírala katalogy a biografiemi a hledala ty momenty Kupkova života, které by mohly demonstrovat jeho posun v myšlení. Velmi důležité pro mě byly konzultace připravovaného programu s PaedDr. Hankovou, Doc. Šamšulou, Mgr. Kabátníkovou. Teprve při samotné realizaci jsem si definitivně ověřovala na reakcích dětí, zda jsem postupovala správně.

Jsem si vědoma, že tato bakalářská práce postrádá didaktické základy a opírá se zejména o moje praktické zkušenosti. Doufám, že v navazujícím magisterském studiu proniknu do všech tajů didaktiky a zúročím je v další práci.

Projektovou metodu považuji za náročnou, ale velice přínosnou cestu k rozvoji osobnosti dětí i dospělých a ideální způsob, jak hlouběji proniknout do libovolné problematiky. Proto mám v úmyslu v přípravě obdobných projektů pokračovat. V současné době chystám příměstský tábor s názvem *Devětsil*, který se bude zabývat českou meziválečnou avantgardou. Spolu s dětmi se chci seznámit s poetismem, vyzkoušet si koláže, frotáže, nahlédnout do tajů fotomontáže a základů typografie. Hmatatelným výstupem bude unikátní táborové číslo časopisu. Při přípravě tohoto projektu budu bohatší o zkušenosti získané ve všech fázích práce na *Barevném týdnu*.

Budu ráda, pokud tato moje práce bude využita dalšími pedagogy nebo studenty při přípravě a realizaci příměstského tábora v Praze, s úpravami i pro příměstský tábor v jiném místě. Velice by mě potěšilo, kdyby se stala inspirací pro učitele výtvarné výchovy, vychovatele ve školní družině nebo lektory výtvarných kurzů a kroužků.

Seznam literatury

- BABYRÁDOVÁ, H.: *Výtvarná dílna*. Praha 2005. Triton. ISBN 80-7254-705-4
- BALEKA, J.: *Výtvarné umění*. Praha 2010. Academia. ISBN 978-80-200-1909-7
- BLÁHA, J., SLAVÍK, J.: *Průvodce výtvarným uměním V*. Praha 1997. Práce. ISBN 80-208-0432-3
- BARROW, J. D. : *Vesmír plný umění*. Brno 2000. Jota. ISBN 80-7217-097-X
- DICKINSOVÁ, R., GRIFFITHOVÁ, M.: *Poznáváme umění*. Bratislava 2004. Perfekt, a.s. ISBN 80-8046-267-4
- FOUNTAIN, S.: *Místo na slunci*. Praha 1994. TEREZA a Arcadia.
- GOLDING, J.: *Cesty k abstraktnímu umění: Mondrian, Malevič, Kandinskij, Pollock, Newman, Rothko a Still*. Brno 2003. Barrister & Principal,
- HÁJEK, B.: *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*. Praha 2007. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-265-1
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J.: *Pedagogika volného času*. Praha 2010. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-471-6
- HORA-HOŘEJŠ, P.: *Toulky českou minulostí 12*. Praha 2009. Via facti. ISBN 978-80-904103-1-2
- HORÁČEK, R.: *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno 1998. Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-084-7.
- JIRÁSEK, I.: *Vymezení pojmu zážitková pedagogika*. in Gymnasion č. 1, 2004
- KRATOCHVÍLOVÁ, J.: *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno 2006. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. ISBN 80-210-4142-0
- KUPKA, F.: *Tvoření v umění výtvarném*. Praha 1923. S. V. U. Mánes,
- LAMAČ, M.: *František Kupka*. Praha 1984. Odeon.
- MORGAN, D. L.: *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Tišnov 2001. Sdružení SCAN. ISBN 80-85834-77-4
- PÁVKOVÁ, J. a kol.: *Pedagogika volného času*. Praha 1999. Portál. ISBN 80-7178-295-5
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha 2009. Portál. ISBN 978-80-7367-6
- ROESELOVÁ, V.: *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha 1997. Sarah. ISBN 80-902267-2-8
- ROESELOVÁ, V.: *Jak vznikaly výtvarné řady a výtvarné projekty*. in Výtvarná výchova č. 1, 1994-5.
- SLAVÍK, J.: *Od výrazu k dialogu ve výchově. Artefiletika*. Praha 1997. Karolinum. ISBN 80-7184-437-3

SLAVÍKOVÁ, V., SLAVÍK, J., ELIÁŠOVÁ, S.: *Dívej se, tvoř a povídej!* Praha 2007. Portál. ISBN 978-80-7367-322-2

ŠVARCOVÁ, I.: *Základy pedagogiky*. Praha 2008. Vydavatelství VŠCHT Praha. ISBN 978-80-7080-690-6

TOLSTOJ, L. N.: *Dětem*. Praha 1983. Lidové nakladatelství.

TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M.: *Učíme v projektech*. Praha 2009. Portál. ISBN 978-80-7367-527-1

UHLÍŘ, J.: *Tvoříme ve stylu známých malířů*. Praha 2002. Portál. ISBN 80-7178-670-5

UŽDIL, J.: *Mezi uměním a výchovou*. Praha 1988. Státní pedagogické nakladatelství.

VACHTOVÁ, L.: *František Kupka*. Praha 1968. Odeon.

VALENTA, J.: *Projektová metoda v pedagogické teorii*. in *Výtvarná výchova* č. 1, 1994-5

VÁVRA, J.: *Od impresionismu k postmoderně*. Olomouc 2001. Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-120-9

ZELINOVÁ, M.: *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha 2007. Portál. ISBN 978-80-7367-197-6

ZHOŘ, I.: *Proměny soudobého výtvarného umění*. Praha 1992. Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-04-25555-8

ZHOŘ, I.: *Projekty a metodické řady*. in *Výtvarná výchova* č. 1, 1994-5.

Katalogy

ANDĚL, J., KOSINSKÁ, D. A KOL.: *František Kupka průkopník abstrakce a malíř kosmu*. Verlag Gerd Hatje (SRN) 1997. ISBN- 3-7757-0692-5

MEISSNER, P.: *Kupka – Waldes. Malíř a jeho sběratel*. Praha 1999. Petr Meissner – Antikvariát Meissner.

MLÁDKOVÁ, M. *František Kupka ze sbírky Jana a Medy Mládkových*. Egon Schiele Art Centrum Český Krumlov a galerie města Bratislavy 2001. ISBN 3-7757-0692-5.

František Kupka a Otto Gutfreud – Čeští dobrovolníci ve Francii za první světové války. Praha 2006. Muzeum Kampa. ISBN: 80-239-8276-1

Bakalářské práce s podobným tématem na PGF UK

BRETTOVÁ, S.: *Využití projektu pro volnočasové aktivity*. Vedoucí práce J. Pávková. Praha, 2006. Univerzita Karlova v Praze.

CHALUPOVÁ, J.: *Využití metody projektu ve volnočasových aktivitách*. Vedoucí práce J. Mojžíšová. Praha 2010. Univerzita Karlova v Praze.

NOVÁKOVÁ, M.: *Projektová metoda ve výuce a zájmových činnostech dětí*. Vedoucí práce J. Vodáková. Praha 2010. Univerzita Karlova v Praze.

ŠIMEČEK, K.: *Možnosti uplatnění výtvarných a hudebních prvků v osobnostním a sociálním rozvoji*. Vedoucí práce Z. Hanková. Praha 2012. Univerzita Karlova v Praze.

UŠÁKOVÁ, V.: *Využití zážitkové pedagogiky při systematické práci s žákovskou skupinou*. Vedoucí práce L. Valentová. Praha: 2011. Univerzita Karlova v Praze.

Internetové zdroje informací

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy/> /24.1.2013

DUBEC, M.: *Zásobník metod používaných v OSV*. Praha 2007. Projekt Odyssea. Dostupné z: http://www.odyssea.cz/soubory/f_metody/zasobnik_metod_osv.pdf/ / 6.2.2013

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/P/Projektová_výuka/ /19.3.2013

<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13877/UMENI-V-POHYBU.html/> /1.5.2012